WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

Informator dla Seniora

Publikacja sfinansowana ze środków Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

Informator dla Seniora

Publikacja sfinansowana ze środków Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Toruń, 2015

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

Opracowanie i aktualizacja:
Regionalne Centrum Rozwoju Społecznego w Toruniu
ul. Słowackiego 114
87-100 Toruń
http://www.rcrs.pl

Wydanie II uzupełnione
Nakład: 3000 egz.

Publikacja bezpłatna,
sfinansowana ze środków
Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Druk:
P. W. Formator sp. z o.o.
ul. Grudziądzka 163
Toruń

Spis treści

Wstęp **5**

Pomoc i wsparcie sprawowane w systemie pomocy społecznej **7**

Domy pomocy społecznej 7

Dzienne domy pomocy 13

Pomoc i wsparcie sprawowane w systemie ochrony zdrowia **16**

Poradnie/oddziały/kliniki geriatryczne 16

Zakłady opiekuńczo-lecznicze/pielęgnacyjno-opiekuńcze 18

Hospicja stacjonarne 23

Oferta edukacyjno-kulturalna dla seniorów **25**

Uniwersytety trzeciego wieku 25

Kluby seniora 33

Oferta instytucji kultury w województwie kujawsko-pomorskim 47

Rady Seniorów w Województwie Kujawsko-Pomorskim **53**

Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej 53

Gminne Rady Seniorów 54

Zoom na Rady Seniorów 54

Wstęp

„Starzenie się nie jest złem,
któremu trzeba się podporządkować,
jest powołaniem,
na które trzeba umieć odpowiedzieć"[1].
Jan Paweł II

Szanowni Państwo,

oddajemy w Państwa ręce drugą edycję Informatora dla Seniora, który został zaktualizowany, uzupełniony i dostosowany do oczekiwań i potrzeb osób starszych. Ma on stanowić swoiste kompendium wiedzy dla seniorów i ich rodzin. Zaproponowany w Informatorze podział na obszary wsparcia, tj. pomoc społeczną, służbę zdrowia, edukację i kulturę, ma pomóc w wyszukaniu i odnalezieniu oferty najbardziej odpowiadającej potrzebom i zainteresowaniom osób starszych. Znajdują się w nim podstawowe informacje o możliwościach i zasadach korzystania z różnych form wsparcia, dane teleadresowe takich instytucji, jak: domy pomocy społecznej, dzienne domy pomocy, poradnie/oddziały/kliniki geriatryczne, zakłady opiekuńczo-lecznicze/pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja stacjonarne, uniwersytety trzeciego wieku i kluby seniora z terenu województwa kujawsko-pomorskiego oraz informacje na temat rad seniorów z naszego regionu, czy też aktualna oferta wojewódzkich instytucji kultury skierowana do osób starszych.

Mamy nadzieję, że podobnie jak poprzednie wydawnictwo, i to wydanie cieszyć się będzie dużym zainteresowaniem ze strony instytucji działających, zrzeszających i aktywizujących osoby starsze, jak i samych seniorów i członków ich rodzin.

1 http://www.gazetasenior.pl/jan-pawel-ii-o-starosci (data korzystania: 17.11.2015).

WAŻNE TELEFONY

TELEFONY ALARMOWE

TELEFON ALARMOWY Z TEL. KOM. **112**

POGOTOWIE RATUNKOWE **999**

POLICJA **997**

STRAŻ POŻARNA **998**

STRAŻ MIEJSKA **986**

POGOTOWIE

ENERGETYCZNE **991**

GAZOWE **992**

CIEPŁOWNICZE **993**

WODOCIĄGOWE **994**

Pomoc i wsparcie sprawowane w systemie pomocy społecznej

Postępujące zjawisko starzenia się społeczeństwa, a tym samym zwiększająca się liczba osób starszych wywołują potrzebę podejmowania działań nakierowanych na zapewnienie seniorom godnej i aktywnej starości. Priorytetem powinno być możliwie jak najdłuższe pozostawienie seniorów w miejscu zamieszkania, zapewnienie im pomocy środowiskowej w formie usług opiekuńczych, czy też dostępu i uczestnictwa w zajęciach dziennych domów pomocy. Seniorom w gorszej kondycji fizycznej i zdrowotnej należałoby zapewnić miejsca w wyspecjalizowanych i wystandaryzowanych całodobowych domach pomocy społecznej.

Do instytucjonalnych form pomocy osobom starszym w obszarze pomocy społecznej należą m.in. domy pomocy społecznej, natomiast formami środowiskowymi są m.in. dzienne domy pomocy.

Domy pomocy społecznej

Definicja

Dom pomocy społecznej jest placówką świadczącą usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu. Przeznaczony jest dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych[2].

Typy domów pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone:

Typy domów

1. dla osób w podeszłym wieku;
2. dla osób przewlekle somatycznie chorych;
3. dla osób przewlekle psychicznie chorych;
4. dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
5. dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
6. dla osób niepełnosprawnych fizycznie;
7. dla osób uzależnionych od alkoholu[3].

Kierowanie do DPS

Do domu pomocy społecznej kieruje się na podstawie:

1. pisemnego wniosku osoby ubiegającej się o skierowanie do DPS, złożonego do ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na jej miejsce zamieszkania lub pobytu w dniu jej kierowania; za zgodą osoby ubiegającej się lub jej przedstawiciela ustawowego wniosek może zgłosić inna osoba fizyczna lub prawna, a także powiatowe centrum pomocy rodzinie lub ośrodek pomocy społecznej;
2. rodzinnego wywiadu środowiskowego przeprowadzonego przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej właściwego ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu osoby ubiegającej się w dniu jej kierowania[4].

2 Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2015 r., poz. 163, 693, 1045), art. 55.

3 Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2015 r., poz. 163, 693, 1045), art. 56.

4 Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz.U. 2012 poz. 964), § 8, ust. 1.

Odpłatność za DPS

Pobyt w domu pomocy społecznej jest odpłatny do wysokości średniego miesięcznego kosztu utrzymania mieszkańca. Do wnoszenia opłat za pobyt w DPS zobowiązani są w kolejności:

1. mieszkaniec domu – nie więcej niż 70% swojego dochodu,
2. małżonek, zstępni przed wstępnymi:
   a. w przypadku osoby samotnie gospodarującej, jeżeli dochód jest wyższy niż 300% kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej, jednak kwota dochodu pozostająca po wniesieniu opłaty nie może być niższa niż 300% tego kryterium,
   b. w przypadku osoby w rodzinie, jeżeli posiadany dochód na osobę jest wyższy niż 300% kryterium dochodowego na osobę w rodzinie, z tym że kwota dochodu pozostająca po wniesieniu opłaty nie może być niższa niż 300% kryterium dochodowego na osobę w rodzinie;
3. gmina, z której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej – w wysokości różnicy między średnim kosztem utrzymania w domu pomocy społecznej a opłatami wnoszonymi przez osoby mieszkańca domu lub jego małżonka, czy też zstępnych lub wstępnych.

Z opłat za pobyt w domu pomocy społecznej mogą zostać zwolnione osoby, na ich wniosek, częściowo lub całkowicie, w szczególności jeżeli:

1. wnoszą opłatę za pobyt innych członków rodziny w domu pomocy społecznej, ośrodku wsparcia lub innej placówce;
2. występują uzasadnione okoliczności, zwłaszcza długotrwała choroba, bezrobocie, niepełnosprawność, śmierć członka rodziny, straty materialne powstałe w wyniku klęski żywiołowej lub innych zdarzeń losowych;
3. małżonkowie, zstępni, wstępni utrzymują się z jednego świadczenia lub wynagrodzenia;
4. osoba obowiązana do wnoszenia opłaty jest w ciąży lub samotnie wychowuje dziecko[5].

W województwie kujawsko-pomorskim funkcjonuje **48 domów pomocy społecznej**, w tym 11 dla osób w podeszłym wieku.

5 Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2015 r., poz. 163, 693, 1045), art. 60 ust.1, art. 61 ust. 1 i 2 oraz art. 64.

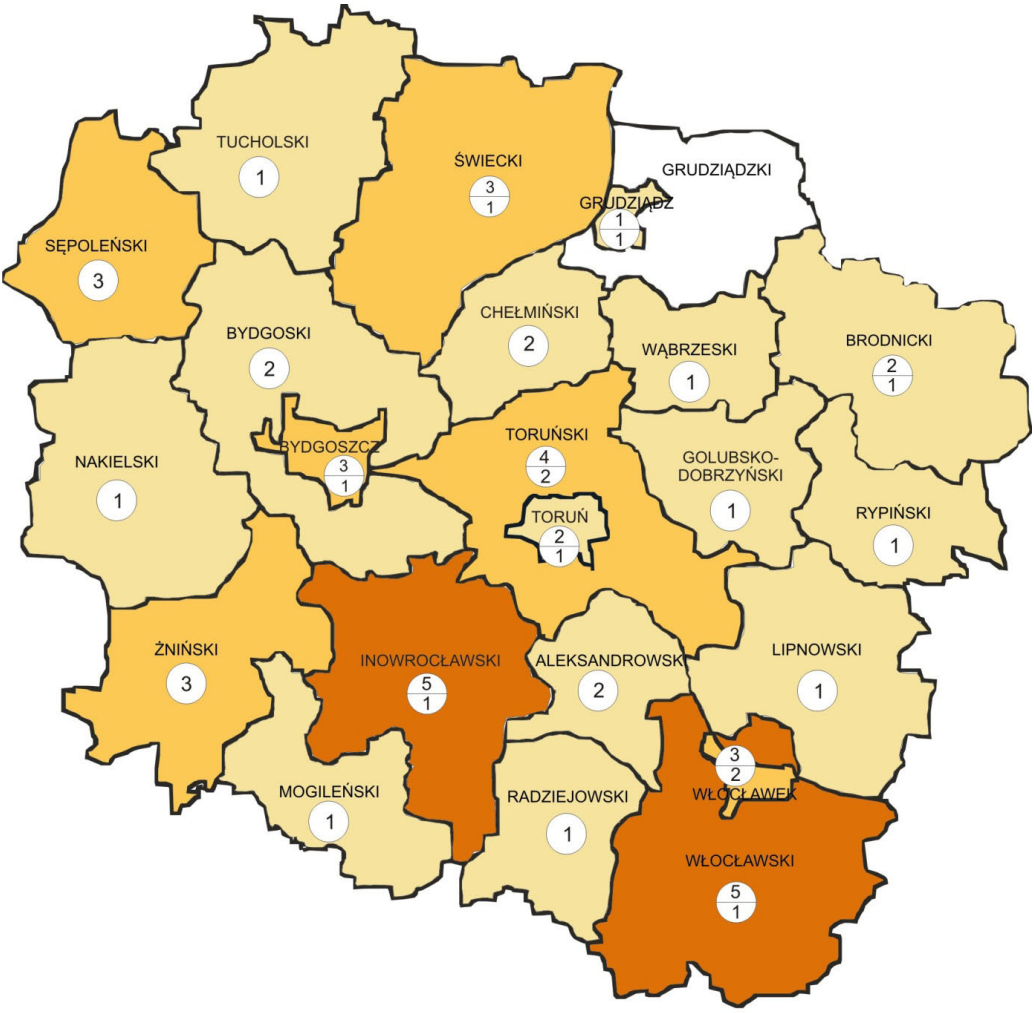

48
11

Liczba domów pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

w tym liczba domów pomocy społecznej dla osób w podeszłym wieku

1-2 3-4 5

Wykaz domów pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim[6]

Lp.	Adres domu pomocy społecznej		Numer telefonu	Typ domu pomocy społecznej
1	Bydgoszcz	Dom Pomocy Społecznej „Słoneczko” ul. Gałczyńskiego 2 85-322 Bydgoszcz	52 372-91-51	dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie
2		Dom Pomocy Społecznej „Promień Życia” ul. Łomżyńska 54 85-836 Bydgoszcz	52 361-22-28	dla osób przewlekle somatycznie chorych
3		Dom Pomocy Społecznej „Jesień Życia” ul. Mińska 15a 85-442 Bydgoszcz	52 327-72-13	dla osób w podeszłym wieku
4	Grudziądz	Dom Pomocy Społecznej ul. Parkowa 12 86-300 Grudziądz ZTO V przy ul. Armii Krajowej 39 86-300 Grudziądz	56 451-75-20	dla osób przewlekle psychicznie chorych, przewlekle somatycznie chorych oraz dla osób w podeszłym wieku
5	Toruń	Dom Pomocy Społecznej ul. Szosa Chełmińska 220 87-100 Toruń	56 654-56-42	dla osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych
6		Dom Pomocy Społecznej ul. Rydygiera 23 87-100 Toruń	56 657-59-29	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
7	Włocławek	Dom Pomocy Społecznej ul. Nowomiejska 19 87-800 Włocławek	54 232-26-67	dla osób w podeszłym wieku
8		Dom Pomocy Społecznej ul. Dobrzyńska 102 87-800 Włocławek	54 237-14-13	dla osób w podeszłym wieku
9		Dom Pomocy Społecznej we Włocławku ul. Żeromskiego 28a 87-800 Włocławek	54 413-39-12	dla osób przewlekle somatycznie chorych i dla osób niepełnosprawnych fizycznie
Powiat aleksandrowski				
10	Dom Pomocy Społecznej ul. Inowrocławska 20 87-707 Zakrzewo		54 272-00-15	dla osób przewlekle psychicznie chorych
11	Dom Pomocy Społecznej w Grabiu 87-710 Służewo		54 282-12-70	dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie

6 Wykaz domów pomocy społecznej na podstawie rejestru prowadzonego przez Wojewodę (http://www.bip.bydgoszcz.uw.gov.pl/pl/rejestry/rejestr-domow-pomocy-spolecznej - stan na czerwiec 2015 r.) (data korzystania: 22.10.2015).

Lp.	Adres domu pomocy społecznej	Numer telefonu	Typ domu pomocy społecznej
Powiat brodnicki			
12	Dom Pomocy Społecznej ul. Wiejska 1 87-300 Brodnica	56 498-34-80	dla osób przewlekle somatycznie chorych
13	Dom Pomocy Społecznej w Wichulcu 87-327 Bobrowo	56 495-95-04	dla osób w podeszłym wieku
Powiat bydgoski			
14	Dom Pomocy Społecznej w Bożenkowie 86-031 Osielsko	52 381-87-16	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
15	Dom Pomocy Społecznej ul. Paderewskiego 35 86-010 Koronowo	52 382-25-64	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
Powiat chełmiński			
16	Dom Pomocy Społecznej ul. Dominikańska 40 86-200 Chełmno	56 691-21-00	dla osób przewlekle somatycznie chorych, dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
17	Dom Pomocy Społecznej w Mgoszczu 86-230 Lisewo	56 676-89-68	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
Powiat golubsko-dobrzyński			
18	Dom Pomocy Społecznej ul. PTTK 6 87-400 Golub-Dobrzyń	56 683-21-05	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
Powiat inowrocławski			
19	Dom Pomocy Społecznej w Tarnówku 88-121 Chełmce	52 351-68-84	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
20	Dom Pomocy Społecznej ul. Wierzbińskiego 49 88-100 Inowrocław	52 357-48-24	dla osób w podeszłym wieku
21	Dom Pomocy Społecznej w Ludzisku 88-160 Janikowo	52 351-34-72	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
22	Dom Pomocy Społecznej w Warzynie 88-140 Gniewkowo	52 351-24-76	dla osób przewlekle psychicznie chorych
23	Dom Pomocy Społecznej w Parchaniu 9 88-110 Inowrocław 2	52 351-27-90	dla osób przewlekle psychicznie chorych
Powiat lipnowski			
24	Dom Pomocy Społecznej w Nowej Wsi 1 87-603 Wielgie	54 289-71-92	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
Powiat mogileński			
25	Dom Pomocy Społecznej w Siemionkach 88-324 Jeziora Wielkie	52 318-76-23	dla osób przewlekle psychicznie chorych

Lp.	Adres domu pomocy społecznej	Numer telefonu	Typ domu pomocy społecznej
Powiat nakielski			
26	Dom Pomocy Społecznej ul. Parkowa 8 89-100 Nakło nad Notecią	52 386-77-01	dla osób przewlekle somatycznie chorych
Powiat radziejowski			
27	Dom Pomocy Społecznej ul. Poznańska 98 88-230 Piotrków Kujawski	54 265-40-25	dla osób przewlekle somatycznie chorych
Powiat rypiński			
28	Dom Pomocy Społecznej w Ugoszczu 30 87-522 Ostrowite	54 270-11-33	dla osób przewlekle somatycznie chorych
Powiat sępoleński			
29	Dom Pomocy Społecznej w Suchorączku 89-410 Więcbork	52 389-70-51	dla osób przewlekle psychicznie chorych
30	Dom Pomocy Społecznej ul. Podgórna 2 89-430 Kamień Krajeński	52 388-60-15	dla osób przewlekle somatycznie chorych
31	Dom Pomocy Społecznej ul. Dworcowa 1 89-430 Kamień Krajeński	52 388-60-34	dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie
Powiat świecki			
32	Dom Pomocy Społecznej w Gołuszycach 86-120 Pruszcz	52 332-00-19	dla osób przewlekle psychicznie chorych
33	Międzygminny Ośrodek Opiekuńczy ul. Łowińska 9 86-120 Pruszcz	52 332-02-90	dla osób w podeszłym wieku
34	Dom Pomocy Społecznej ul. Wojska Polskiego 128 86-100 Świecie	52 331-18-84	dla osób przewlekle somatycznie chorych
Powiat toruński			
35	Dom Pomocy Społecznej w Browinie 87-140 Chełmża	56 675-71-11	dla osób przewlekle somatycznie chorych
36	Dom Pomocy Społecznej w Dobrzejewicach 62 87-123 Dobrzejewice	56 678-64-14	dla osób w podeszłym wieku
37	Dom Pomocy Społecznej w Pigży ul. Szkolna 8 87-152 Łubianka	56 674-08-00	dla osób przewlekle psychicznie chorych
38	Dom Pomocy Społecznej w Wielkiej Nieszawce ul. Toruńska 18 87-165 Cierpice	56 678-72-80	dla osób w podeszłym wieku

Lp.	Adres domu pomocy społecznej	Numer telefonu	Typ domu pomocy społecznej
Powiat tucholski			
39	Dom Pomocy Społecznej w Wysokiej 89-502 Raciąż	52 559-23-53	dla osób przewlekle somatycznie chorych
Powiat wąbrzeski			
40	Dom Pomocy Społecznej ul. Pod Młynik 4a 87-200 Wąbrzeźno	56 688-03-70	dla osób przewlekle psychicznie chorych
Powiat włocławski			
41	Dom Pomocy Społecznej w Wilkowiczkach 87-850 Choceń	54 284-71-16	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
42	Dom Pomocy Społecznej w Kurowie 87-821 Baruchowo	54 284-56-26	dla osób przewlekle psychicznie chorych
43	Dom Pomocy Społecznej ul. Kopernika 19 87-820 Kowal	54 284-18-65	dla osób przewlekle somatycznie chorych
44	Dom Pomocy Społecznej w Rzeżewie 87-840 Lubień Kujawski	54 284-27-26	dla osób w podeszłym wieku
45	Dom Pomocy Społecznej ul. Narutowicza 40, 65 87-865 Izbica Kujawska	54 286-50-72	dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie
Powiat żniński			
46	Dom Pomocy Społecznej w Podobowicach 49 88-404 Podobowice	52 302-47-23	dla osób niepełnosprawnych fizycznie
47	Dom Pomocy Społecznej w Tonowie 88-430 Janowiec Wielkopolski	52 302-61-12	dla osób przewlekle psychicznie chorych
48	Dom Pomocy Społecznej ul. Polna 30 88-190 Barcin	52 383-21-40	dla osób przewlekle psychicznie chorych

Dzienne domy pomocy

Definicja

Dzienne domy pomocy to ośrodki wsparcia świadczące usługi na rzecz osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych[7].

Oferta

Świadczą one pomoc w ciągu dnia, w tym oferują posiłki, rehabilitację, zajęcia edukacyjno-kulturalne (np. muzyczne, plastyczne, taneczne) oraz wspólne spędzanie przez seniorów czasu wolnego[8].

7 Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2015 r., poz. 163, 693, 1045), art. 51.

8 Poznaj – Sprawdź – Skorzystaj! Małopolski Informator dla Seniorów, Zakliczyn Kraków 2006, s. 12.

Wymagania

Do dziennych domów pomocy najczęściej przyjmowane są osoby samotne i samotnie gospodarujące, w odpowiednim wieku tj. kobiety w wieku 60 i więcej lat oraz mężczyźni powyżej 65. roku życia. Pobyt w DDP wraz z usługami tam świadczonymi jest odpłatny, a zasady ustalania odpłatności są różne w różnych gminach i ustalane są z reguły przez radę miasta czy gminy, w drodze uchwały[9].

W naszym województwie funkcjonuje **9 dziennych domów pomocy i 3 filie**.

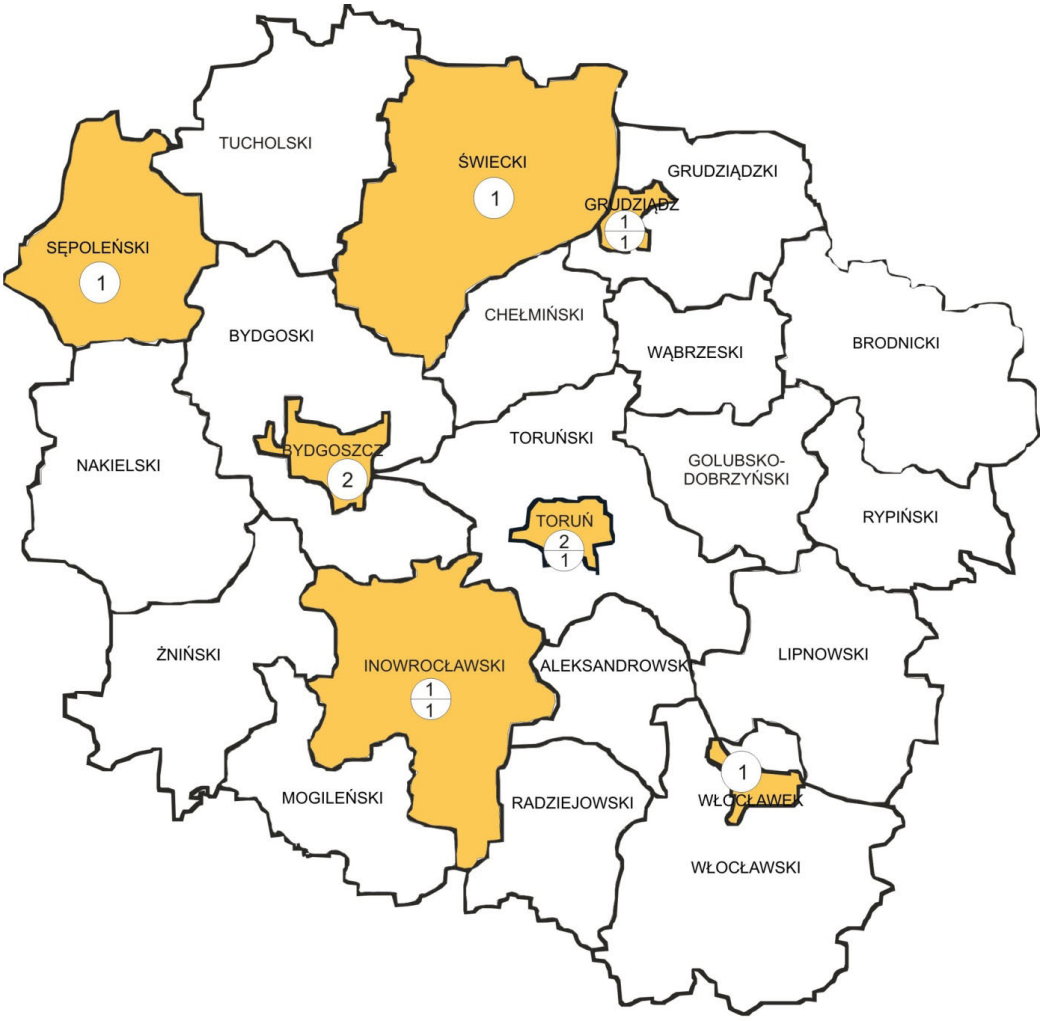

9 Liczba dziennych domów pomocy w województwie kujawsko-pomorskim
3 Liczba filii

9 Poznaj – Sprawdź – Skorzystaj! Małopolski Informator dla Seniorów, Zakliczyn Kraków 2006, s. 13.

Wykaz dziennych domów pomocy w województwie kujawsko-pomorskim

LP.	Adres Dziennego Domu Pomocy		Numer telefonu
1	Bydgoszcz	Dom Dziennego Pobytu „Senior" przy Stowarzyszeniu „Z Potrzeby Serca" ul. Jodłowa 14 85-630 Bydgoszcz	52 371-01-80
2		Stowarzyszenie „Bydgoska Pomoc Społeczna" Dom Dziennego Pobytu „Kapuściska" ul. Kapuściska 10 85-807 Bydgoszcz	52 361-28-28
3	Grudziądz	Dom Dziennego Pobytu ul. Piłsudskiego 111 86-300 Grudziądz	56 462-06-37
*		Dzienny Dom Pomocy Społecznej przy DPS nr 3 ul. Dywizjon 303/4 86-300 Grudziądz	732 758 409
4	Toruń	Dzienny Dom Pomocy Społecznej ul. Rydygiera 30/32 87-100 Toruń	56 648-26-72
*		Filia DPS w Toruniu ul. Gagarina 152 87-100 Toruń	56 654-18-57
5		Dzienny Dom Pomocy „Samarytanin" przy Parafii pw. Miłosierdzia i Św. Siostry Faustyny Kowalskiej w Toruniu ul. Św. Faustyny 7 87-100 Toruń	
6	Włocławek	Dzienny Dom Pomocy Społecznej ul. Brzeska 15 87-800 Włocławek	54 411-27-72
Powiat inowrocławski			
7	Dom Dziennego Pobytu „Życzliwa Przystań" ul. Wachowiaka 6 88-100 Inowrocław		52 357-80-90
*	Filia DDPS w Inowrocławiu ul. Łokietka 12 88-100 Inowrocław		52 352-32-49
Powiat sępoleński			
8	Dom Dziennego Pobytu ul. Wyspiańskiego 2 89-430 Kamień Krajeński		609-556-009
Powiat świecki			
9	NZOZ Florencja Dom Dziennego Pobytu dla Osób Starszych ul. Świętego Wincentego 1 86-105 Świecie		52 330-30-75

Pomoc i wsparcie sprawowane w systemie ochrony zdrowia

Problemami, z jakimi najczęściej muszą zmierzyć się osoby w podeszłym wieku, są problemy ze zdrowiem. Należy podejmować działania profilaktyczne, rozwijać dziedzinę medycyny jaką jest geriatria, która ukierunkowana jest na profilaktykę przedwczesnego starzenia się i niedołęstwa. Stąd leczenie geriatryczne nie jest leczeniem określonej choroby, lecz oddziaływaniem na cały starzejący się organizm. Musi ono być wielokierunkowe, łączyć farmakoterapię, postępowanie dietetyczne, psychoterapię oraz fizykoterapię[10]. Istotny jest także rozwój całodobowych instytucji świadczących opiekę, pielęgnację i rehabilitację osób starszych. Nie należy zapominać, że pomimo działań profilaktycznych, aktywizujących i wspierających seniorów, nieuniknione będą przypadki poważnych stanów zdrowia, wymagających pomocy i opieki ze strony wyspecjalizowanych instytucji.

W systemie ochrony zdrowia instytucjami oferującymi pomoc i wsparcie dla osób starszych są:

a. poradnie/oddziały/kliniki geriatryczne,
b. zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze,
c. hospicja.

Poradnie/oddziały/kliniki geriatryczne

Definicja

Poradnia geriatryczna ma na celu zapewnienie kompleksowej opieki zdrowotnej pacjentom w wieku podeszłym i propagowanie profilaktyki zdrowotnej zapewniającej seniorom pomyślne starzenie. Do poradni geriatrycznej w szczególności powinni być kierowani pacjenci, u których występują choroby swoiste dla wieku podeszłego, takie jak: zaburzenia pamięci i nastroju, osteoporoza, zaburzenia funkcji zwieraczy (nietrzymanie moczu), skłonność do upadków, zaburzenia odżywiania. W zakresie profilaktyki postępowanie geriatryczne nastawione jest na wykrywanie i eliminację szkodliwych czynników zdrowotnych mogących upośledzić stan funkcjonalny osób w wieku podeszłym.

Wymagania

Przyjęcia do poradni geriatrycznej odbywają się na podobnych zasadach jak do innych poradni specjalistycznych. Do przyjęcia wymagane jest skierowanie od lekarza rodzinnego lub innego specjalisty[11].

Definicja

Oddział geriatrii realizuje procedury diagnostyczno-terapeutyczne wraz z całościową oceną geriatryczną hospitalizowanego pacjenta. Jest ona niezbędna dla prawidłowego postępowania terapeutycznego u osób w podeszłym wieku.

10 http://geriatric-med.pl/dowiedz-sie-wiecej-o-geriatrii/ (data korzystania: 16.11.2015).

11 Opis ze strony internetowej Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Brzesku – Poradnia geriatryczna (http://www.spzoz-brzesko.pl/nowa-poradnia-geriatryczna/) (data korzystania: 16.11.2015).

Oferta

Na Oddziale Geriatrii seniorzy są nie tylko leczeni. Specjaliści wnikliwie oceniają ich stan zdrowia, sprawność fizyczną i umysłową. Wspólna praca lekarza, pielęgniarki, rehabilitanta, psychologa i pracownika socjalnego umożliwia wczesne wykrycie, leczenie i zapobieganie wielu schorzeniom[12].

Definicja

Klinika geriatryczna zajmuje się wykrywaniem schorzeń i innych problemów geriatrycznych prowadzących do niedołęstwa starczego oraz prowadzeniem promocji zdrowia i rehabilitacji geriatrycznej. Podejście geriatryczne opiera się na solidnej wiedzy internistycznej z rozszerzeniem w kierunku psychiatrii, neurologii, ortopedii i kardiologii.

Oferta

Zajmuje się leczeniem osób, u których występują złożone problemy medyczne (wielochorobowość). Podstawowym zadaniem całościowej oceny geriatrycznej jest poprawienie stanu zdrowia oraz wydolności czynnościowej chorego, aby mógł funkcjonować we własnym środowisku. Klinika Geriatrii prowadzi hospitalizację [osób] od 60. roku życia[13].

W województwie kujawsko-pomorskim działają **4 poradnie geriatryczne, katedra i klinika geriatrii oraz otwarty w październiku 2015 roku oddział geriatrii** przy Samodzielnym Publicznym Wielospecjalistycznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy.

6 Liczba poradni/oddziałów/klinik geriatrycznych w województwie kujawsko-pomorskim

12 Opis ze strony internetowej Samodzielnego Publicznego Wielospecjalistycznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy – Oddział Geriatrii (http://www.szpital-msw.bydgoszcz.pl/oddzialy-szpitala/oddzial-geriatrii) (data korzystania: 16.11.2015).

13 Opis ze strony internetowej Szpitala Uniwersyteckiego nr 1 im. dr Antoniego Jurasza w Bydgoszczy – Klinika Geriatrii (http://jurasza.pl/kliniki/klinika-geriatrii/) (data korzystania: 16.11.2015).

Wykaz poradni/oddziałów/klinik geriatrycznych w województwie kujawsko-pomorskim[14]

LP.	Adres		Numer telefonu
1	Bydgoszcz	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej – Wielospecjalistyczna Przychodnia „Bartodzieje" Spółka Z O.O. w Bydgoszczy Poradnia Geriatryczna ul. Koszalińska 7 85-714 Bydgoszcz	52 365-06-14
2	Bydgoszcz	NZOZ Centrum Zdrowia „Błonie" Sp. Z O.O. „Krystyna Kopa I Wspólnicy" w Bydgoszczy 023 Poradnia Geriatryczna ul. Broniewskiego 9 85-316 Bydgoszcz	52 325-83-6052 325-83-70
3	Bydgoszcz	Samodzielny Publiczny Wielospecjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy Oddział Geriatrii ul. Markwarta 4-6 85-015 Bydgoszcz	52 582-62-00
4	Bydgoszcz	Szpital Uniwersytecki nr 1 im. Dr Antoniego Jurasza w Bydgoszczy Katedra i Klinika Geriatrii ul. Marii Skłodowskiej-Curie 9 85-094 Bydgoszcz	52 585-49-00
5	Bydgoszcz	Szpital Uniwersytecki nr 1 im. Dr Antoniego Jurasza w Bydgoszczy Poradnia Geriatrii ul. Marii Skłodowskiej-Curie 9 85-094 Bydgoszcz	52 585-40-00
6	Toruń	Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w Toruniu Poradnia Geriatryczna ul. Gagarina 39 87-100 Toruń	56 654-20-20

Zakłady opiekuńczo-lecznicze/pielęgnacyjno-opiekuńcze

Definicja

Zakład opiekuńczo-leczniczy udziela całodobowych świadczeń zdrowotnych, które obejmują swoim zakresem pielęgnację i rehabilitację pacjentów niewymagających hospitalizacji, oraz zapewnia im produkty lecznicze i wyroby medyczne, pomieszczenia i wyżywienie odpowiednie do stanu zdrowia, a także prowadzi edukację zdrowotną dla pacjentów i członków ich rodzin oraz przygotowuje te osoby do samoopieki i samopielęgnacji w warunkach domowych.

Zakład pielęgnacyjno-opiekuńczy udziela całodobowych świadczeń zdrowotnych, które obejmują swoim zakresem pielęgnację, opiekę i rehabilitację pacjentów niewymagających hospitalizacji, oraz zapewnia im produkty lecznicze potrzebne do kontynuacji leczenia, pomieszczenia i wyżywienie odpowiednie do stanu zdrowia, a także prowadzi edukację zdrowotną dla pacjentów i członków ich rodzin oraz przygotowuje te osoby do samoopieki i samopielęgnacji w warunkach domowych[15].

14 Wykaz poradni/oddziałów/klinik geriatrycznych na podstawie Zintegrowanego Informatora Pacjenta (https://zip.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Uniwersalne) (data korzystania: 05.11.2015).

15 Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 roku o działalności leczniczej (Dz. U. z 2015 r. poz. 618, 788, 905), art. 9 ust. 1 pkt. 1 i 2.

Wymagania

Podstawą umieszczenia świadczeniobiorcy w zakładzie opiekuńczo-leczniczym bądź pielęgnacyjno-opiekuńczym są następujące dokumenty:

1. Wniosek o wydanie skierowania do zakładu, z którym występuje świadczeniobiorca do lekarza ubezpieczenia zdrowotnego.
   - Do wniosku załącza się wywiad pielęgniarski oraz zaświadczenie lekarskie.
2. Skierowanie wydane przez lekarza ubezpieczenia zdrowotnego.
   - Do skierowania świadczeniobiorca załącza wywiad pielęgniarski i zaświadczenie lekarskie oraz dokumenty stwierdzające wysokość dochodu[16].

Odpłatność

Miesięczna opłata za pobyt w zakładzie opiekuńczo-leczniczym i pielęgnacyjno-opiekuńczym obejmująca koszty wyżywienia i zakwaterowania jest ustalana przez kierownika zakładu opiekuńczego w wysokości odpowiadającej 250% najniższej emerytury, z tym że opłata nie może być wyższa niż kwota odpowiadająca 70% miesięcznego dochodu świadczeniobiorcy w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej[17].

W województwie kujawsko-pomorskim w 2015 roku Narodowy Fundusz Zdrowia podpisał kontrakty na świadczenie usług przez łącznie **27 zakładów opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych**.

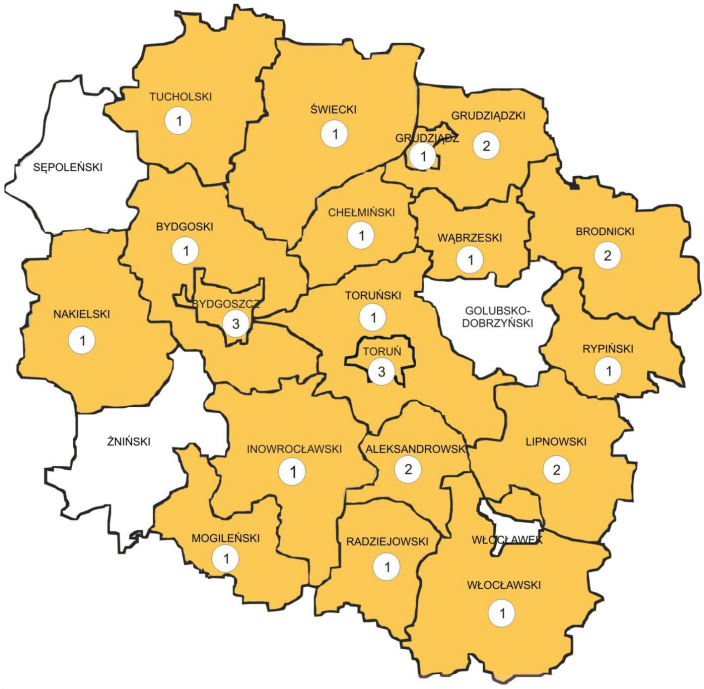

27 Liczba zakładów opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych w województwie kujawsko-pomorskim

16 Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 czerwca 2012 r. w sprawie kierowania do zakładów opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych (§2 ust. 1, §3 ust.1, §4 ust. 1 oraz §5 ust. 2).

17 Tamże, § 8 ust. 1 oraz ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2015 r. poz. 581, 1240, 1269, 1365), art. 18 ust. 1.

Wykaz zakładów opiekuńczo-leczniczych/pielęgnacyjno-opiekuńczych w województwie kujawsko-pomorskim[18]

LP.	Adres		Numer telefonu
1	Bydgoszcz	NZOZ Dom Sue Ryder prowadzony przez Pallmed Sp. Z O.O. Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Roentgena 3 85-796 Bydgoszcz	52 329-00-95
2		Samodzielny Publiczny Wielospecjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy Zakład/Oddział Opiekuńczo-Leczniczy ul. Markwarta 4-6 85-015 Bydgoszcz	52 582-63-11
3		Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy w Bydgoszczy Oddział Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul. Smukalska 251 85-485 Bydgoszcz	52 340-23-01
4	Grudziądz	Regionalny Szpital Specjalistyczny im. dr Władysława Biegańskiego w Grudziądzu Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul. Szpitalna 6/8 86-300 Grudziądz	56 641-44-44
5	Toruń	Zakład Opiekuńczo-Leczniczy Fundacji „Światło" prowadzony przez Fundację „Światło" ul. Grunwaldzka 64 87-100 Toruń	56 684-24-71
6		Zakład Opiekuńczo-Leczniczy prowadzony przez Zgromadzenie Córek Matki Boskiej Bolesnej „Serafitki" Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Paderewskiego 2 87-100 Toruń	56 652-01-73
7		Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy im. Ks. Jerzego Popiełuszki w Toruniu utworzony przez Radę Miejską Torunia Oddział Opieki Całodobowej o Profilu Somatycznym ul. Ligi Polskiej 8 87-100 Toruń	56 657-42-95
Powiat aleksandrowski			
8	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Kolejowy Szpital Uzdrowiskowy Sp. Z O.O. w Ciechocinku Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul. Narutowicza 12 87-700 Aleksandrów Kujawski		54 282-21-11
9	Powiatowy Szpital w Aleksandrowie Kujawskim Sp. Z O.O. Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Słowackiego 18 87-700 Aleksandrów Kujawski		54 282-80-00

18 Wykaz zakładów opiekuńczo-leczniczych/pielęgnacyjno-opiekuńczych na podstawie Zintegrowanego Informatora Pacjenta (https://zip.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Uniwersalne) (data korzystania: 05.11.2015).

LP.	Adres	Numer telefonu
Powiat brodnicki		
10	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ars Medica Sp. Z O.O. w Brodnicy Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Wichulec 14 87-327 Bobrowo	56 495-95-04
11	Zespół Opieki Zdrowotnej w Brodnicy Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul. Wyspiańskiego 6 87-300 Brodnica	56 498-23-25
Powiat bydgoski		
12	Nicpoń Krzysztof Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Centrum Medyczne „Epimigren” Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Botaniczna 38 86-031 Osielsko	52 343-60-35
Powiat chełmiński		
13	Zespół Opieki Zdrowotnej w Chełmnie Zakład Opiekuńczo-Leczniczy Plac Rydygiera 1 86-200 Chełmno	56 677-26-65
Powiat grudziądzki		
14	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Macieja z Miechowa w Łasinie Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Grudziądzka 2 86-320 Łasin	56 466-42-03
15	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Macieja z Miechowa w Łasinie Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul. Kościuszki 23 86-320 Łasin	56 466-42-03
Powiat inowrocławski		
16	Centrum Medyczne Sir Med Sp. Z O.O. Całodobowe Centrum Medyczne Sir Med Col ul. Staropoznańska 131-133 88-100 Inowrocław	52 355-79-12
Powiat lipnowski		
17	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Wimed” w Lipnie utworzony przez Jolantę Wiśniewską Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Suradówek 26A 87-603 Suradówek	54 306-71-10
18	NZOZ „Szpital Lipno” utworzony przez Szpital Lipno Spółka Z O.O. Zakład Opiekuńczo-Leczniczy w Lipnie ul. Nieszawska 6 87-600 Lipno	54 288-02-21
Powiat mogileński		
19	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Mogilnie Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Kościuszki 6 88-300 Mogilno	52 315-23-03

LP.	Adres	Numer telefonu
Powiat nakielski		
20	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Nowy Szpital w Nakle i Szubinie Spółka Z O.O.” Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Mickiewicza 7 89-100 Nakło nad Notecią	41 240-20-12
Powiat radziejowski		
21	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Szpitalna 3 88-200 Radziejów	54 285-62-31
Powiat rypiński		
22	Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Rypinie Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul.3 Maja 2 87-500 Rypin	54 230-87-95
Powiat świecki		
23	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Florencja II” Sp. Z O.O. w Świeciu Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy ul. Św. Wincentego 1 86-100 Świecie	52 330-30-75
Powiat toruński		
24	Szpital Powiatowy Sp. Z O.O. w Chełmży Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Browina 62 87-140 Browina	56 675-70-48
Powiat tucholski		
25	„Szpital Tucholski” Sp. Z O.O. Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Nowodworskiego 14-18 89-500 Tuchola	52 336-05-37
Powiat wąbrzeski		
26	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Nowy Szpital w Wąbrzeźnie Sp. Z O.O. Zakład Opiekuńczo-Leczniczy ul. Wolności 27 87-200 Wąbrzeźno	56 689-17-71
Powiat włocławski		
27	Uzdrowisko Wieniec Sp. Z O.O. Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy „Wrzos” ul. Leśna 12 87-800 Wieniec-Zdrój	54 236-20-21

Hospicja stacjonarne

Definicja

Hospicjum jest przedsiębiorstwem podmiotu leczniczego lub jednostką organizacyjną przedsiębiorstwa, w którym podmiot leczniczy świadczy stacjonarną i całodobową opiekę zdrowotną, inną niż szpitalna.

Oferta

Świadczenia mogą polegać w szczególności na sprawowaniu wszechstronnej opieki zdrowotnej, psychologicznej i społecznej nad pacjentami znajdującymi się w stanie terminalnym oraz opieki nad rodzinami tych pacjentów. Opieka ta obejmuje uśmierzanie bólu i innych objawów, łagodzenie cierpień psychicznych, duchowych i socjalnych oraz wspomaganie rodziny chorych podczas trwania choroby, jak i po śmierci chorego[19].

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonuje **9 hospicjów stacjonarnych**.

9 Liczba hospicjów stacjonarnych w województwie kujawsko-pomorskim

19 Na podstawie definicji GUS: http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/731,pojecie.html (data korzystania: 13.11.2015).

Wykaz hospicjów stacjonarnych w województwie kujawsko-pomorskim[20]

LP.	Adres		Numer telefonu
1	Bydgoszcz	Hospicjum im. Bł. Ks. Jerzego Popiełuszki przy Parafii Świętych Polskich Braci Męczenników ul. Ks. Prałata Romualda Biniaka 3 85-862 Bydgoszcz	52 361-48-51
2	Bydgoszcz	NZOZ Dom Sue Ryder prowadzony przez Pallmed Sp. Z O.O. Oddział Opieki Paliatywnej ul. Roentgena 3 85-796 Bydgoszcz	52 329-00-95
3	Bydgoszcz	Szpital Uniwersytecki nr 1 im. dr Antoniego Jurasza w Bydgoszczy Katedra i Zakład Opieki Paliatywnej ul. Marii Skłodowskiej-Curie 9 85-094 Bydgoszcz	52 585-48-94
4	Grudziądz	Regionalny Szpital Specjalistyczny im. dr Władysława Biegańskiego w Grudziądzu Oddział Medycyny Paliatywnej ul. Szpitalna 6/8 86-300 Grudziądz	56 641-44-44
5	Toruń	Zespół Opieki Paliatywnej im. Jana Pawła II Hospicjum „Światło" w Toruniu Hospicjum Stacjonarne ul. Grunwaldzka 64 87-100 Toruń	56 651-14-37
6	Włocławek	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny we Włocławku Oddział Medycyny Paliatywnej ul. Wieniecka 49 87-800 Włocławek	54 412-93-80
Powiat inowrocławski			
7		Szpital Wielospecjalistyczny im. dr Ludwika Błażka w Inowrocławiu Oddział Opieki Paliatywnej ul. Poznańska 97 88-100 Inowrocław	52 354-53-00
Powiat rypiński			
8		Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Rypinie Oddział Medycyny Paliatywnej ul.3 Maja 2 87-500 Rypin	54 230-87-93
Powiat świecki			
9		NZOZ „Nowy Szpital Sp. Z O.O." prowadzony przez Nowy Szpital Sp. Z O.O. Oddział Medycyny Paliatywnej ul. Wojska Polskiego 126 86-100 Świecie	52 333-45-74

20 Wykaz hospicjów stacjonarnych na podstawie Zintegrowanego Informatora Pacjenta (https://zip.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Uniwersalne) (data korzystania: 05.11.2015).

Oferta edukacyjno-kulturalna dla seniorów

Planując jakiekolwiek przedsięwzięcia na rzecz osób starszych nie należy zapominać o sferze edukacyjnej i kulturalnej. Stały rozwój, możliwość realizacji swoich pasji, zdobywanie wiedzy czy też kontakty interpersonalne i międzypokoleniowe pozwalają seniorom pozostać jak najdłużej aktywnym, z poczuciem ważności, własnej wartości i chęci do działania. Z roku na rok oferta edukacyjno-kulturalna dla osób starszych jest coraz bogatsza i różnorodna, co daje większe możliwości wyboru konkretnych zajęć, działań, inicjatyw najbardziej bliskich oczekiwaniom i zainteresowaniom seniorów.

Wśród instytucji edukacyjnych, kulturalnych czy też artystycznych skierowanych do osób starszych najpopularniejszymi są:

- uniwersytety trzeciego wieku,
- kluby seniora.

Uniwersytety trzeciego wieku

Definicja

Uniwersytet trzeciego wieku to *placówka dydaktyczna dla osób w podeszłym wieku, której celem jest poprawa jakości życia osób starszych*[21]. Działalność UTW nastawiona jest przede wszystkim na kształcenie, naukę, poszerzenie wiedzy i podtrzymywanie sprawności intelektualnej seniorów oraz stworzenie możliwości aktywnego spędzania czasu wolnego.

Oferta

W ofercie programowej UTW proponowane są m.in. wykłady, seminaria, lektoraty języków obcych, koła zainteresowań, zajęcia artystyczne, sportowe i rekreacyjne.

Odpłatność

Uczestnictwo w zajęciach uniwersytetów trzeciego wieku jest najczęściej odpłatne. Formy płatności ponoszone przez uczestników mogą być różne, począwszy od wpisowego, opłaty czesnego za semestr, po dodatkową opłatę za uczestnictwo w regularnych zajęciach[22].

Na terenie naszego województwa działają **33 uniwersytety trzeciego wieku i 29 filii**.

21 K. Lewkowicz, Szkolenie ustawiczne seniorów jako jedna z form tworzenia społeczeństwa wiedzy, Uniwersytet Trzeciego Wieku SGH, Warszawa 2008, s. 2.

22 Uczenie się przez całe życie – możliwości nauki dla seniorów. Charakterystyka Uniwersytetów Trzeciego Wieku z Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, Toruń 2015, s. 4, 19, 26.

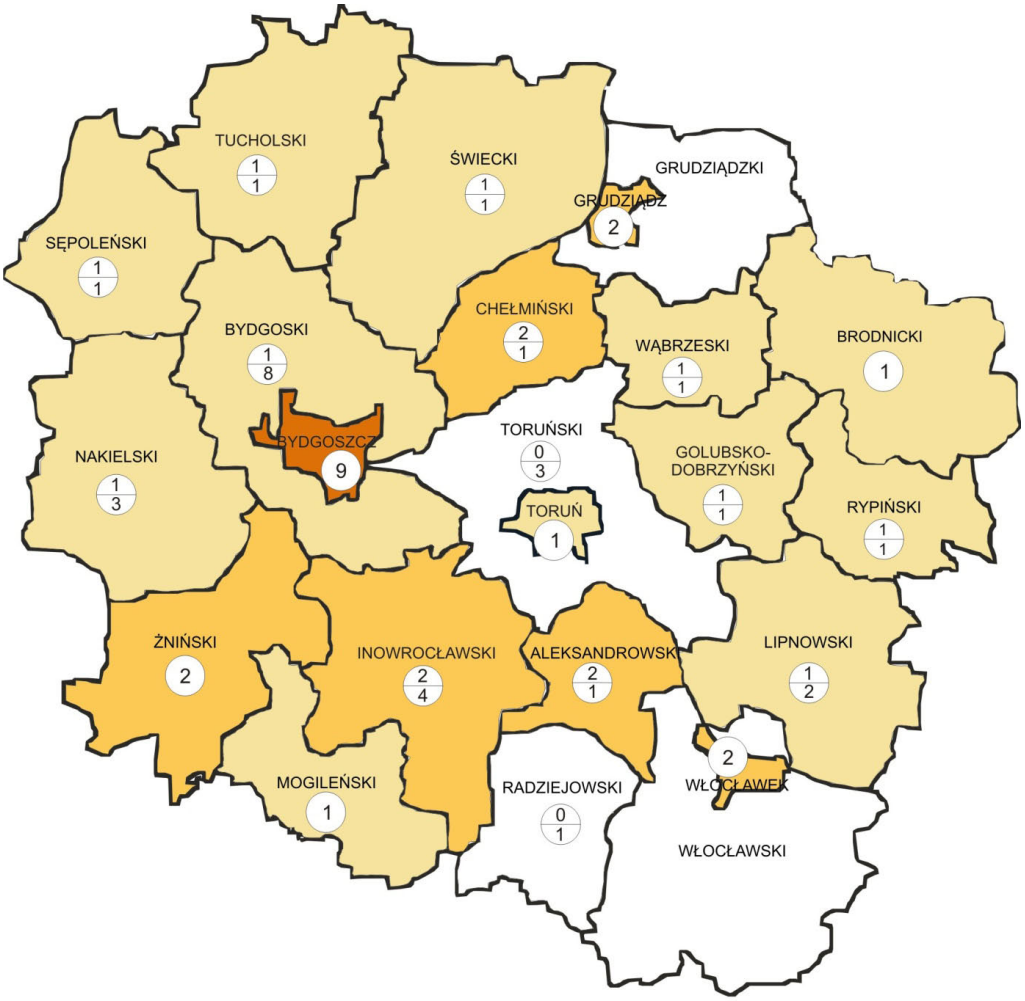

33
29

Liczba uniwersytetów trzeciego wieku w województwie kujawsko-pomorskim

Liczba filii

1 UTW 2 UTW 3 UTW i więcej

Wykaz uniwersytetów trzeciego wieku w województwie kujawsko-pomorskim[23]

LP.		Adres Uniwersytetu Trzeciego Wieku	Numer telefonu
1	Bydgoszcz	Kazimierzowski Uniwersytet Trzeciego Wieku Uniwersytet Kazimierza Wielkiego ul. J.K. Chodkiewicza 30 85-064 Bydgoszcz	52 323-67-09
2		Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Uniwersytecie Technologiczno-Przyrodniczym w Bydgoszczy, Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich Al. ks. S. Kaliskiego 7 85-790 Bydgoszcz	52 374-92-64
3		Uniwersytet Każdego Wieku Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu Wydział Finansów i Zarządzania w Bydgoszczy ul. Fordońska 74 85-719 Bydgoszcz	52 582-91-18
4		Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Środowiska w Bydgoszczy ul. Fordońska 120 85-739 Bydgoszcz	52 328-40-31
5		Uniwersytet Medyczny Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Nauk o Zdrowiu ul. Karpacka 54 85-164 Bydgoszcz	52 379-23-52
6		Uniwersytet Trzeciego Wieku „Wiatrak" ul. Bołtucia 7 85-791 Bydgoszcz	52 323-48-10
7		Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki ul. Naruszewicza 11 85-229 Bydgoszcz	52 567-07-07
8		Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wojewódzkim Ośrodku Kultury Plac Kościeleckich 6 85-033 Bydgoszcz	52 585 15 01-03 w. 117
9		Uniwersytet Otwarty przy Bydgoskiej Szkole Wyższej ul. Unii Lubelskiej 4C 85-059 Bydgoszcz	52 584-10-01
10	Grudziądz	Akademia Seniora Al. 23 Stycznia 42 86-300 Grudziądz	605-860-089
11		Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Demokracji w Grudziądzu ul. Legionów 57A 86-300 Grudziądz	56 465-41-36
12	Toruń	Toruński Uniwersytet Trzeciego Wieku ul. Gagarina 37 87-100 Toruń	536-127-880

23 Dane za listopad 2015 r. na podstawie bazy adresowej UTW z województwa kujawsko-pomorskiego opracowanej przez Ogólnopolską Federację Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku w Nowym Sączu dostępnej pod adresem internetowym: http://www.federacjautw.pl/images/pliki/bazy/kp.pdf (data aktualizacji sierpień 2015 r.), na podstawie danych z ankiet przekazanych przez urzędy miast/gmin i OPS z województwa kujawsko-pomorskiego w listopadzie 2015 r. oraz na podstawie stron internetowych wybranych uniwersytetów/szkół wyższych z naszego województwa, o adresach: http://www.u3w.byd.pl/index.php?id=290&submenu=;http://wshe.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=55&Itemid=134 (data korzystania: 20.02.2015).

LP.	Adres Uniwersytetu Trzeciego Wieku		Numer telefonu
13	Włocławek	Włocławski Uniwersytet Trzeciego Wieku ul. Nowomiejska 25 87-800 Włocławek	54 232-99-50
14	Włocławek	Kujawsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku WSHE we Włocławku Dział Dydaktyki ul. Okrzei 94, pokój nr 19 (Collegium Maius) 87-800 Włocławek	660-714-516
Powiat aleksandrowski			
*	Kujawsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku Oddział w Aleksandrowie Kujawskim Miejskie Centrum Kultury ul. Parkowa 3 87-700 Aleksandrów Kujawski		54 282-68-30
15	Stowarzyszenie Uniwersytet dla Aktywnych w Ciechocinku ul. Żelazna 5/8 87-720 Ciechocinek		728-728-452
16	Uniwersytet Ludzi Aktywnych w Bądkowie ul. Włocławska 13 87-704 Bądkowo		54 272-45-62
Powiat brodnicki			
17	Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Towarzystwie Rodziców Dzieci Specjalnej Troski ul. Wyspiańskiego 13 87-300 Brodnica		56 697-02-41
Powiat bydgoski			
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Białych Błotach Zapisy: Białobłocki Ośrodek Kultury ul. Czysta 1a 86-005 Białe Błota		52 381-40-37
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Dobrczu Zapisy: Gminny Ośrodek Kultury ul. Długa 52 86-022 Dobrcz		52 381-81-31;52 364-80-36
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Koronowie Zapisy: Zespół Szkół Zawodowych im. gen. S. Maczka ul. Dworcowa 53 86-010 Koronowo		52 382-22-47
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Brzozie ul. Powstańców Wielkopolskich 31a 86-061 Brzoza		52 320-15-41
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Osielsku Zapisy: Gminny Ośrodek Kultury w Osielsku ul. Szosa Gdańska 57 86-031 Osielsko		52 381-35-67

LP.	Adres Uniwersytetu Trzeciego Wieku	Numer telefonu
18	Uniwersytet Trzeciego Wieku w Maksymilianowie ul. Kościelna 2 86-021 Maksymilianowo	52 335-82-39
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Solcu Kujawskim ul. 23 stycznia 9 86-050 Solec Kujawski	52 387-29-51
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Karolewie Zapisy: Zespół Szkół Agro-Ekonomicznych im. Bronisława Zamojdzina Karolewo 8 86-022 Dobrcz	52 381-92-76
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Sicienku Zapisy: Gminny Ośrodek Kultury ul. Bydgoska 6 86-014 Sicienko	52 554-13-05
Powiat chełmiński		
19	Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Chełmińskim Domu Kultury Chełmiński Dom Kultury ul. Dworcowa 40a 86-200 Chełmno	56 686-48-08
20	Akademia Dorosłego Człowieka Gminny Ośrodek Kultury w Unisławiu ul. Parkowa 22 86-260 Unisław	56 686-87-34
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Lisewie Urząd Gminy w Lisewie ul. Chełmińska 2 86-230 Lisewo	56 676-89-66 509-848-185
Powiat golubsko-dobrzyński		
21	Golubsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku ul. Żeromskiego 5/8 87-400 Golub-Dobrzyń	56 682-16-90
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Kowalewie Pomorskim Zapisy: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury Plac Wolności 13 87-410 Kowalewo Pomorskie	56 684-11-74
Powiat inowrocławski		
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Gniewkowie Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Gniewkowie ul. Dworcowa 5 88-140 Gniewkowo	52 355-88-00
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Inowrocławiu Wydział Zarządzania i Nauk Społecznych w Inowrocławiu Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy ul. Poznańska 43/45 88-100 Inowrocław	52 567-00-90

LP.	Adres Uniwersytetu Trzeciego Wieku	Numer telefonu
22	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Kruszwicy ul. Kujawska 22 88-153 Kruszwica	52 569-10-39
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Pakości Zapisy: Ośrodek Kultury i Turystyki ul. Św. Jana 12 88-170 Pakość	52 351-83-45
23	Uniwersytet III Wieku Fundacji Ekspert - Kujawy przy Wyższej Szkole Pedagogiczno - Technicznej w Koninie ul. Dworcowa 65 88-100 Inowrocław	52 357-62-15
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Złotnikach Kujawskich Zapisy: Gimnazjum im. Karola Urbańskiego w Złotnikach Kujawskich ul. Powstańców Wielkopolskich 1 88-180 Złotniki Kujawskie	52 351-71-29
Powiat lipnowski		
24	Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Lipnie ul. Piłsudskiego 22 87-600 Lipno	54 287-24-40
*	Kujawsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Humanistyczno -Ekonomicznej we Włocławku Oddział w Dobrzyniu nad Wisłą Kontakt: WSHE we Włocławku Dział Dydaktyki ul. Okrzei 94, pokój nr 19 (Collegium Maius) 87-800 Włocławek Zajęcia: Dobrzyński Dom Kultury Żak ul. Szkolna 2 87-610 Dobrzyń nad Wisłą	660-714-516
*	Kujawsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Humanistyczno -Ekonomicznej we Włocławku Oddział w Wielgiem Kontakt: WSHE we Włocławku Dział Dydaktyki ul. Okrzei 94, pokój nr 19 (Collegium Maius) 87-800 Włocławek Zajęcia: Ośrodek Kultury i Biblioteka Gminy Wielgie ul. Szkolna 5 87-603 Wielgie	660-714-516
Powiat mogileński		
25	Uniwersytet Trzeciego Wieku - sekcja Mogileńskiego Domu Kultury ul. Ks. P. Wawrzyniaka 1 88-300 Mogilno	52 315-24-80
Powiat nakielski		
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Kcyni Gminne Centrum Kultury i Biblioteki im. Klary Prillowej w Kcyni ul. Libelta 27 89-240 Kcynia	52 589-37-56

LP.	Adres Uniwersytetu Trzeciego Wieku	Numer telefonu
26	Uniwersytet Trzeciego Wieku al. Mickiewicza 3 89-100 Nakło nad Notecią	52 386-08-62
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Szubinie Szubiński Dom Kultury ul. Kcyńska 13 89-200 Szubin	52 384-82-35
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Zamościu k. Bydgoszczy Świetlica Wiejska ul. Wierzbowa 1 89-200 Zamość k. Bydgoszczy	52 567-07-07
Powiat radziejowski		
*	Kujawsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku we Włocławku przy Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku Oddział w Radziejowie Lokalna Grupa Działania /dla UTW/ ul. Kościuszki 58 88-200 Radziejów	601-512-349
Powiat rypiński		
*	Kujawsko-Dobrzyński Uniwersytet Trzeciego Wieku we Włocławku przy Wyższej Szkole Humanistyczno-Ekonomicznej we Włocławku Oddział w Rypinie ul. Nowy Rynek 20 87-500 Rypin	608-815-621
27	Uniwersytet Każdego Wieku Miejski Zespół Obsługi Oświaty w Rypinie ul. Warszawska 40 87-500 Rypin	54 280-96-48
Powiat sępoleński		
28	Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Stowarzyszeniu „Duże Różowe Słońce” ul. Jeziorna 6 89-400 Sępólno Krajeńskie	514-066-891
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Więcborku Zapisy: Urząd Miejski w Więcborku ul. Mickiewicza 22 89-410 Więcbork Zajęcia: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury ul. Pocztowa 2 89-410 Więcbork	52 389-52-25
Powiat świecki		
29	Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Spółdzielczym Ośrodku Kultury „STOKROTKA” ul. Wyszyńskiego 15 86-105 Świecie	52 331-21-88

LP.	Adres Uniwersytetu Trzeciego Wieku	Numer telefonu
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Nowem Zapisy: Centrum Kultury „Zamek” Plac Zamkowy 3 86-170 Nowe	
Powiat toruński		
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Chełmży Biblioteka Publiczna Powiatowa i Miejska im. Juliana Prejsa ul. Rynek 4 87-140 Chełmża	56 675-61-33
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Łysomicach Centrum Animacji Kultury ul. Warszawska 19 87-148 Łysomice	56 678-31-52
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Czernikowie Zapisy: Urząd Gminy w Czernikowie ul. Słowackiego 12 87-640 Czernikowo	690-897-358
Powiat tucholski		
30	Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Wyższej Szkole Zarządzania Środowiskiem w Tucholi ul. Pocztowa 13 89-500 Tuchola	604-592-102
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Lubiewie Dom Kultury w Lubiewie ul. Wincentego Witosa 1 89-526 Lubiewo	512-864-125
Powiat wąbrzeski		
*	Uniwersytet Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy Filia w Wąbrzeźnie Zapisy: Wąbrzeski Dom Kultury ul. Wolności 47 87-200 Wąbrzeźno	56 688-17-27 wew. 24
31	Aktywny Senior - Mobilny Uniwersytet III Wieku Płużnica 64 87-214 Płużnica	56 687-39-09
Powiat żniński		
32	Uniwersytet Trzeciego Wieku przy Miejskim Domu Kultury ul. Mogileńska 3 88-190 Barcin	52 383-22-50 723-225-951
33	Uniwersytet Trzeciego Wieku im. Wandy Dobaczewskiej w Żninie ul. Pocztowa 15 88-400 Żnin	52 302-05-17

Kluby seniora

Definicja

Klub seniora *to ośrodek, który zajmuje się rozwojem życia kulturalnego, oświatowego, towarzyskiego i rekreacyjnego osób starszych*[24]. Ma na celu zachęcanie seniorów do aktywnego spędzania czasu, rozwoju pasji i zainteresowań, utrzymania i wzmacniania kontaktów towarzyskich oraz otwierania się na nowe doznania i doświadczenia[25].

Oferta

Kluby seniora swój program zajęć dostosowują do potrzeb i zainteresowań osób starszych. W ofercie programowej proponowane są m.in. zajęcia plastyczne i muzyczne, spotkania poświęcone tematom kulturalnym czy zdrowotnym, spotkania ze specjalistami (np. lekarzami, prawnikami), różne sekcje tematyczne oraz wycieczki turystyczno-krajoznawcze. Coraz częściej przy klubach seniora działają również amatorskie zespoły wokalno-taneczne, chóry, grupy teatralne i kabaretowe[26].

W województwie kujawsko-pomorskim funkcjonuje **181 klubów seniora**.

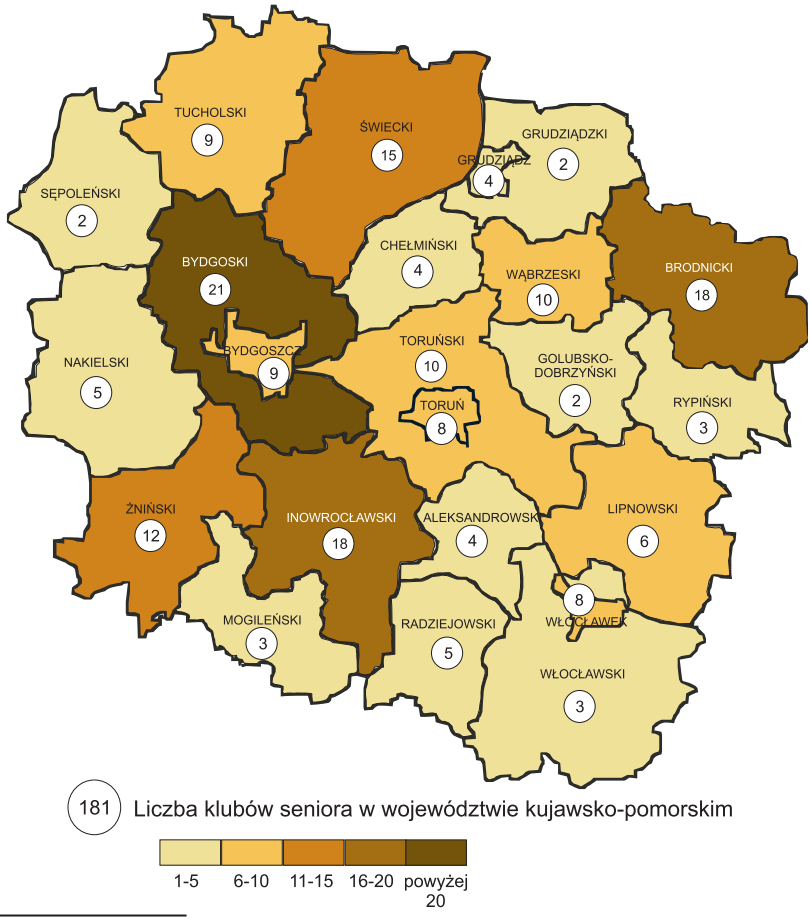

24 A. Leszczyńska-Rejchert, Człowiek starszy i jego wspomaganie – w stronę pedagogiki starości, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2007.

25 Tamże.

26 Poznaj – Sprawdź – Skorzystaj! Małopolski Informator dla Seniorów, Zakliczyn Kraków 2006, s. 11.

Wykaz klubów seniora w województwie kujawsko-pomorskim[27]

LP.	Adres Klubu Seniora	
1	Bydgoszcz	Klub Seniora „Złota Jesień” Pl. Kościeleckich 6 85-033 Bydgoszcz
2		Klub Seniora PTTK Koło nr 18 Pl. Kościeleckich 6 85-033 Bydgoszcz
3		Klub Seniora „Uniwerek” Pl. Kościeleckich 6 85-033 Bydgoszcz
4		Klub Seniora Spółdzielni Mieszkaniowej „Budowlani” przy Domu Kultury „Modraczek” ul. Ogrody 15 85-870 Bydgoszcz
5		Klub Seniora im. „Piastowski” Międzywojewódzka Spółdzielnia Usługowa - Zakład Pracy Chronionej Pl. Piastowski 3 85-012 Bydgoszcz
6		Klub Seniora „Odnowa” przy Domu Kultury „Odnowa” Al. Planu 6-letniego 38 85-806 Bydgoszcz
7		Klub Seniora „Cyganeria” Opera Nova ul. Focha 5 85-070 Bydgoszcz
8		Klub Seniora „Okatik” ul. Powstańców Wlkp. 33 85-090 Bydgoszcz
9		Pomorsko-Kujawski Klub Seniora Boksu w Bydgoszczy ul. Lelewela 38/31a 85-638 Bydgoszcz
10	Grudziądz	Klub Seniora przy Klubie Kopernik ul. Bydgoska 26 86-300 Grudziądz
11		Klub Seniora byłych pracowników Zakładów Mięsnych ul. Bydgoska 26 86-300 Grudziądz
12		Klub Seniora „Epicentrum”Spółdzielnia Mieszkaniowa Strzemięcin ul. Śniadeckich 26 86-300 Grudziądz
13		Klub Seniora „Wesoła Wiara” przy Polskim Komitecie Pomocy Społecznej Zarząd Miejsko-Gminny Adres korespondencyjny: ul. Dywizjonu 303 Nr 4 86-300 Grudziądz Miejsce spotkań: ul. Śniadeckich 6 86-300 Grudziądz

27 Dane na listopad 2015 r. zebrane przez Regionalne Centrum Rozwoju Społecznego w Toruniu m.in. z ankiet przekazanych przez urzędy miast/gmin i OPS z województwa kujawsko-pomorskiego w listopadzie 2015 r. oraz z danych z OZPS za 2014 rok.

LP.	Adres Klubu Seniora	
14	Toruń	Klub Seniora „Kopernik" zajęcia w Ośrodku Sportowym ul. Świętopełka 15/23 87-100 Toruń
15		Klub Seniora „Kacper" zajęcia w Świetlicy Osiedlowej ul. Kaliskiego 9 87-100 Toruń
16		Klub Seniora „Zacisze" ul. Bema 38a 87-100 Toruń
17		Centrum Aktywizacji Seniorów PKPS WOAK Klub Seniora „Supełek" ul. Szpitalna 8 87-100 Toruń
18		Klub Seniora przy Klubie Kameleon ul. Tuwima 9 87-100 Toruń
19		Klub Seniora przy Klubie Sobótka ul. Wojska Polskiego 43/45 87-100 Toruń
20		Klub Seniora „Podgórski Walczyk" ul. Poznańska 52 87-100 Toruń
21		Klub Seniora „Zielona Dolina" Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie ul. Konstytucji 3 Maja 40 c 87-100 Toruń
22	Włocławek	Klub Seniora „Wrzos" Plac Wolności 17 87-800 Włocławek
23		Klub Seniora „Stokrotka" ul. Żabia 8 87-800 Włocławek
24		Klub Seniora „Senior Kujawy" ul. Żabia 8 87-800 Włocławek
25		Klub Seniora „Zazamcze" ul. Wieniecka 42 87-800 Włocławek
26		Klub Seniora ZPiT „Piast" Al. Chopina 27 87-800 Włocławek
27		Klub Seniora „Złota Jesień" ul. Fredry 16 87-800 Włocławek
28		Klub Seniora „Nasz dom" ul. Gałczyńskiego 9 87-800 Włocławek
29		Klub Seniora „Jubilat" Al. Chopina 27 87-800 Włocławek

LP.	Adres Klubu Seniora
	Powiat aleksandrowski
30	Klub Seniora „Złoty Wiek" przy Miejskim Centrum Kultury ul. Parkowa 3 87-700 Aleksandrów Kujawski
31	Klub Seniora „Raj" ul. Wysoka 4 87-721 Raciążek
32	Zespół Seniora „Mimoza" przy Gminnej Bibliotece Publicznej ul. Dworcowa 9 87-731 Waganiec
33	„Klub Seniora 50 +" przy Domu Kultury w Zakrzewie ul. Dworcowa 1 87-707 Zakrzewo
	Powiat brodnicki
34	Klub Seniora - Towarzystwo Przyjaciół Kultury „Ziemia Michałowska" ul. Przykop 43 87-300 Brodnica
35	Klub Seniora - Towarzystwo Miłośników Kultury „Brodniczanka" ul. Przykop 43 87-300 Brodnica
36	Klubu Seniora „Źródełko Zdrowia" ul. Nad Drwęcą 1 87-300 Brodnica
37	Klub Seniora „Cichy Zakątek" przy Osiedlowym Ośrodku Kultury ul. Wyspiańskiego 10a 87-300 Brodnica
38	Klub Seniora PZERiI ul. Nad Drwęcą 1 87-300 Brodnica
39	Krąg Seniorów ZHP ul. Nowa 3/16 87-300 Brodnica
40	Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych ul. Nad Drwęcą 1 87-300 Brodnica
41	Związek Sybiraków ul. Nad Drwęcą 1 87-300 Brodnica
42	Klub Seniora „Radosna Jesień" ul. Rynek 14A 87-320 Górzno

LP.	Adres Klubu Seniora
43	Klub Seniora „Złote Kłosy" przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej ul. Główna 22 87-330 Jabłonowo Pomorskie
44	Klub Seniora w Bobrowie Bobrowo 20A 87-327 Bobrowo
45	Klub Seniora w Nieżywięciu Nieżywięć 150 87-326 Nieżywięć
46	Klub Seniora „Karbowianie" ul. Klubowa 25 Karbowo 87-300 Brodnica
47	Klub Seniora Szczupanki Remiza OSP w miejscowości Szczuka 87-300 Brodnica
48	Klub Seniora „Serce za serce" w Jajkowie Jajkowo 28 87-313 Brzozie
49	Klub Seniora „Serce na Dłoni" Osiek 81 87-340 Osiek
50	Klub Seniora „Pokrzydowianki" Pokrzydowo 23 87-305 Zbiczno
51	Klub Seniora „Wesołe Kumoszki" - PZERiln 87-305 Zbiczno
Powiat bydgoski	
52	Klub Seniora „Niezapominajka" przy Świetlicy „Jagódka" ul. Kujawska 17a 86-050 Solec Kujawski
53	Klub Seniora „Szarotka" z siedzibą w Spółdzielni Mieszkaniowej „Transportowiec" ul. Żwirki i Wigury 1 86-050 Solec Kujawski
54	Komputerowy Klub Seniora przy Centrum Aktywności i Edukacji ul. 23 Stycznia 9 86-050 Solec Kujawski
55	Klub Seniora „Wrzos" ul. Czysta 1a Zielonka, 86-005 Białe Błota
56	Klub Seniora „Osiedlanki" ul. Pogodna 9 Ciele, 86-005 Białe Błota

LP.	Adres Klubu Seniora
57	Klub Seniora „Emerytów i Rencistów” ul. Turkusowa 4 86-005 Białe Błota
58	Klub Seniora „Moc Serc” ul. Szubińska 86-005 Białe Błota
59	Klub Seniora „Murowianka” ul. Ogrodowa 2/1 Lipniki, 86-005 Białe Błota
60	Klub Seniora „Razem Raźniej” ul. Jałowcowa 7 86-065 Łochowo
61	Klub Seniora „Kwiat Kruszyna” przy Gminnym Centrum Kultury ul. Czysta 1a 86-005 Białe Błota
62	Koło „Lisiczki i Lisy” przy Świetlicy wiejskiej w Lisim Ogonie ul. Wyczynowa 2 86-065 Lisi Ogon, Białe Błota
63	Klub Seniora działający przy GOK w Dobrczu ul. Ogrodowa 1 86-022 Dobrcz
64	Klub Seniora „Wrzos” w Nowej Wsi Wielkiej ul. Ogrodowa 22 86-060 Nowa Wieś Wielka
65	Klub Seniora w Brzozie ul. Przemysłowa 9 86-061 Brzoza
66	Klub Seniora Osielsko ul. Szosa Gdańska 57 86-031 Osielsko
67	Klub Seniora Niemcz ul. Pod Wierzbami 2a 86-032 Niemcz
68	Klub Seniora Żołędowo ul. Wierzbowa 6 Żołędowo, 86-031 Osielsko
69	Klub Seniora Jarużyn ul. Starowiejska 26 Jarużyn, 86-031 Osielsko
70	Klub Seniora Maksymilianowo ul. Kościelna 2 Maksymilianowo, 86-031 Osielsko

LP.	Adres Klubu Seniora
71	Klub Seniora Niwy - Wilcze ul. Słupska 4 Wilcze, 86-031 Osielsko
72	Klub Seniora Bożenkowo ul. Harcerska 2 Bożenkowo, 86-031 Osielsko
	Powiat chełmiński
73	Klub Seniora „Zgoda" przy Chełmińskim Domu Kultury ul. Dworcowa 40a 86-200 Chełmno
74	Klub Seniora przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Chełmnie ul. Generała Hallera 11 86-200 Chełmno
75	Klub Seniora „Malwa" 86-221 Papowo Biskupie
76	Klub Seniora - Związek Emerytów i Rencistów Urząd Gminy w Lisewie ul. Chełmińska 2 86-230 Lisewo
	Powiat golubsko-dobrzyński
77	Klub Seniora „Złota Jesień" przy Miejsko - Gminnym Ośrodku Kultury im. Władysława Stanisława Reymonta w Kowalewie Pomorskim ul. Plac Wolności 13 87-410 Kowalewo Pomorskie
78	Klub Seniora w Ostrowitem 87-400 Golub-Dobrzyń
	Powiat grudziądzki
79	Klub Seniora przy Gminnym Ośrodku Kultury Rogóźno 91C 86-318 Rogóźno
80	Klub Seniora przy Gminnym Ośrodku Kultury w Małym Rudniku Mały Rudnik 35a 86-302 Mały Rudnik
	Powiat inowrocławski
81	Klub Osiedlowy „Przydomek" Kujawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej ul. Marulewska 7 88-100 Inowrocław
82	KSM „Rondo" ul. Wojska Polskiego 5 88-100 Inowrocław
83	Klub „Kopernik" ul. Toruńska 60 88-100 Inowrocław

LP.	Adres Klubu Seniora
84	Klub Seniora Biblioteki Miejskiej im. Jana Kasprowicza ul. Wilkońskiego 32 88-100 Inowrocław
85	Klub Seniora przy Polskim Komitecie Pomocy Społecznej ul. Błonie 13 88-100 Inowrocław
86	Pracownia Seniora przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury, Sportu i Rekreacji ul. Dworcowa 5 88-140 Gniewkowo
87	Klub Seniora „Złoty Wiek” ul. Przemysłowa 26 88-160 Janikowo
88	Klub Seniora „Popiel” - Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kruszwicy Zarząd Miejsko-Gminny ul. Kościuszki 30 88-153 Kruszwica
89	Klub Seniora Polanowice - Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kruszwicy Zarząd Miejsko-Gminny ul. Kościuszki 30 8-153 Kruszwica
90	Klub Seniora Chełmce przy świetlicy w Chełmcach 88-121 Chełmce
91	Klub Seniora Ostrowo - Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kruszwicy Zarząd Miejsko-Gminny ul. Kościuszki 30 88-153 Kruszwica
92	Klub Seniora Brześć - Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kruszwicy Zarząd Miejsko-Gminny ul. Kościuszki 30 88-153 Kruszwica
93	Klub Seniora Janowice - Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kruszwicy Zarząd Miejsko-Gminny ul. Kościuszki 30 88-153 Kruszwica
94	Klub „Oświata” - Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kruszwicy Zarząd Miejsko-Gminny ul. Kościuszki 30 88-153 Kruszwica
95	Klub Seniora Kobylniki - Polski Komitet Pomocy Społecznej w Kruszwicy Zarząd Miejsko-Gminny ul. Kościuszki 30 88-153 Kruszwica
96	Klub Seniora „Złota Jesień” przy Gminnym Ośrodku Kultury ul. Św. Jana 12 88-170 Pakość
97	Klub Seniora „Łojewianie” Łojewo 21 88-101 Inowrocław
98	Stowarzyszenie Gminny Klub Seniora „Wrzos” Rojewo 105 88-111 Rojewo

LP.	Adres Klubu Seniora
	Powiat lipnowski
99	Klub Seniora przy Miejskim Centrum Kulturalnym w Lipnie ul. Piłsudskiego 22 87-600 Lipno
100	Klub Seniora „Złoty Kłos" przy Dobrzyńskim Domu Kultury Żak ul. Szkolna 2 87-610 Dobrzyń nad Wisłą
101	Klub Aktywni Dobrzyniacy 55PLUS przy Dobrzyńskim Domu Kultury Żak ul. Szkolna 2 87-610 Dobrzyń nad Wisłą
102	Klub Seniora „Jesienny Liść" w Kikole ul. Toruńska 20 87-620 Kikół
103	Klub Seniora „Wena" w Tłuchowie Adres do korespondencji: ul. Szkolna 1c 87-605 Tłuchowo
104	Klub Seniora ul. Starowiejska 8 87-603 Wielgie
	Powiat mogileński
105	Klub Seniora w Mogilnie działający przy Mogileńskim Domu Kultury ul. Ks. P. Wawrzyniaka 1 88-300 Mogilno
106	Klub Seniora przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury i Rekreacji ul. Gimnazjalna 26 88-320 Strzelno
107	Klub Seniora „Radość" Jeziora Wielkie 98 88-324 Jeziora Wielkie
	Powiat nakielski
108	Klub Seniora „Aktywny Senior" przy Gminnym Centrum Kultury i Biblioteki im. Klary Prillowej w Kcyni ul. Libelta 27 89-240 Kcynia
109	Klub Seniora przy Szubińskim Domu Kultury ul. Kcyńska 13 89-200 Szubin
110	Klub Seniora w Zamościu Zamość, ul. Wierzbowa 1 89-200 Szubin
111	Klub Seniora w Rynarzewie przy Świetlicy wiejskiej ul. Bydgoska 2 89-203 Rynarzewo

LP.	Adres Klubu Seniora
112	Klub Seniora w Zalesiu 89-200 Zalesie, Szubin
	Powiat radziejowski
113	Klub Seniora „Polonez" przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury Sportu i Rekreacji w Piotrkowie Kujawskim ul. Strażacka 1 88-230 Piotrków Kujawski
114	Klub Seniora „Złota Jesień" przy Miejsko Gminnym Ośrodku Kultury Sportu i Rekreacji w Piotrkowie Kujawskim ul. Strażacka 1 88-230 Piotrków Kujawski
115	Klub Seniora „Bytoniacy" Bytoń 72 88-231 Bytoń
116	Klub Seniora „Osięciny" przy Gminnym Ośrodku Kultury ul. I Armii Wojska Polskiego 21 88-220 Osięciny
117	Klub Seniora „Kujawy Bachorne Nowe" przy Gminnym Ośrodku Kultury ul. I Armii Wojska Polskiego 21 88-220 Osięciny
	Powiat rypiński
118	Klub Seniora „Srebrny Włos" przy Rypińskim Domu Kultury ul. Warszawska 8 87-500 Rypin
119	Klub Seniora „Wrzosy" przy Rypińskim Domu Kultury ul. Warszawska 8 87-500 Rypin
120	Klub Seniora „Skrwilenianki"Urząd Gminy w Skrwilnie ul. Rypińska 7 87-510 Skrwilno
	Powiat sępoleński
121	Klub Seniora w Gminie Więcbork przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej ul. Mickiewicza 22a 89-410 Więcbork
122	Stowarzyszenie Rodzinni i Klub Seniora ul. Chojnicka 89-400 Sępólno Krajeńskie
	Powiat świecki
123	Klub Seniora „Nowianie"Urząd Gminy Pl. Św. Rocha 5 86-170 Nowe
124	Klub Seniora przy Pomorskich Fabrykach Mebli Pomorska Fabryka Mebli Klose Sp. Z O.O. ul. Fabryczna 5 86-170 Nowe

LP.	Adres Klubu Seniora
125	Klub Seniora „Kociewiacy” ul. Wojska Polskiego 139 86-100 Świecie
126	Klub Seniora „Kalina” ul. Wyszyńskiego 15 86-105 Świecie
127	Stowarzyszenie Klub Seniora „Wrzos” ul. Hallera 9/17 86-100 Świecie
128	Klub Seniora „Wrzos” ul. Piłsudskiego 15 86-105 Świecie
129	Klub Seniora „Radosne Serce” przy Gminnym Ośrodku Kultury Sportu i Rekreacji w Górnej Grupie, ul. Świecka 8 86-134 Dragacz
130	Klub Seniora „Radosna Grupa” Grupa, ul. Libeckiego 7/45 86-134 Dragacz
131	Klub Seniora „Niezapominajka” w Drzycimiu przy Świetlicy Gminnej ul. Szkolna 8 86-140 Drzycim
132	Klub Seniora „Jarzębina” w Gródku przy Świetlicy Wiejskiej ul. Słoneczna 1a 86-140 Drzycim
133	Związek Emerytów i Rencistów z Drzycimia ul. Szkolna 6 86-140 Drzycim
134	Klub Seniora w Laskowicach ul. Kolejowa 1 86-130 Laskowice
135	Klub Seniora „Astor” w Jeżewie Kontakt: Urząd Gminy ul. Świecka 12 86-131 Jeżewo
136	Klub Seniora „Osiacy” przy Gminnym Ośrodku Kultury w Osiu ul. Rynek 2 86-150 Osie
137	Klub Seniora „Pogodna Jesień” ul. Dworcowa 20/7 86-182 Świekatowo
	Powiat toruński
138	Klub Seniora „Radość” przy Gminnym Centrum Informacji ul. Toruńska 20 87-640 Czernikowo

LP.	Adres Klubu Seniora
139	Klub Seniora „Złota Jesień” ul. Szkolna 8 87-122 Grębocin
140	Klub Seniora „Lubiczanie” ul. Lipnowska 11 87-162 Lubicz Górny
141	Klub Seniora „Dolina Drwęcy” ul. Sportowa 9 87-162 Lubicz Górny
142	Klub Seniora „Arka” ul. Sosnowa 3 87-162 Lubicz Dolny
143	Klub Seniora „Barwy Jesieni” ul. Toruńska 4 87-152 Łubianka
144	Klub Seniora „Szarotka” ul. Okrężna 7 Turzno, 87-148 Łysomice
145	Klub Seniora przy Gminnym Ośrodku Kultury i Sportu w Złejwsi Małej ul. Topolowa 6 87-134 Zławieś Wielka
146	Klub Seniora „Leśna Kraina” ul. Brzozowa 7 87-165 Cierpice
147	Klub „Niteczka” przy Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej ul. Rynek 4 87-140 Chełmża
	Powiat tucholski
148	Klub Seniora „Jesień” przy Tucholskim Ośrodku Kultury Plac Zamkowy 8 89-500 Tuchola
149	Klub Seniora „Promyk” przy Wiejskim Domu Kultury w Raciążu ul. Wczasowa 1 89-502 Raciąż
150	Klub Seniora „Jarzębina” przy Spółdzielni Mieszkaniowej w Tucholi ul. Piastowska 5a 89-500 Tuchola
151	Klub Seniora „Cisowianie” ul. Szkolna 4 89-511 Cekcyn
152	Klub Seniora „Wrzos” w Gostycynie ul. Bydgoska 35 89-520 Gostycyn

LP.	Adres Klubu Seniora
153	Klub Seniora „Malwa" w Pruszczu ul. Kościelna 89-520 Gostycyn
154	Klub Seniora „Spokojna Przystań" w Kamienicy Kamienica 16a 89-520 Gostycyn
155	Klub Seniora „Jarzębinka" przy Gminnym Ośrodku Kultury w Śliwicach ul. Dworcowa 39 89-530 Śliwice
156	Koło Związku Emerytów Rencistów i Inwalidów ul. Dworcowa 39 89-530 Śliwice
	Powiat wąbrzeski
157	Klub Seniora „Echo" ul. Wolności 47 87-200 Wąbrzeźno
158	Klub Seniora działający przy Gminnym Ośrodku Kultury ul. Szkolna 4 87-222 Książki
159	Klub Seniora „Płużniczanie" z siedzibą w świetlicy w Płużnicy Płużnica 64 87-214 Płużnica
160	Klub Seniora z siedzibą w świetlicy wiejskiej w Błędowie 87-214 Płużnica
161	Klub Seniora z siedzibą w świetlicy w Mgowie 87-214 Płużnica
162	Klub Seniora z siedzibą w świetlicy wiejskiej w Nowej Wsi Królewskiej 87-214 Płużnica
163	Klub Seniora z siedzibą w świetlicy wiejskiej w Orłowie 87-214 Orłowo
164	Klub Seniora z siedzibą w świetlicy wiejskiej w Goryniu 87-214 Goryń
165	Klub Seniora z siedzibą w świetlicy wiejskiej w Uciążu 87-214 Uciąż
166	Klub Seniora z siedzibą w świetlicy wiejskiej w Wieldządzu 87-214 Wieldządz
	Powiat włocławski
167	Klub Aktywnego Seniora przy Gminnym Ośrodku Kultury ul. Wojska Polskiego 22 87-840 Lubień Kujawski
168	Klub Seniora przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury w Lubrańcu ul. Brzeska 10 87-890 Lubraniec

LP.	Adres Klubu Seniora
169	Klub Seniora „Jubilatki" przy Świetlicy Wiejskiej w Czarnem Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Rekreacji w Baruchowie Baruchowo 19B 87-821 Baruchowo
	Powiat żniński
170	Klubu Seniora PZERiI Zarząd Rejonowy w Żninie ul. Pocztowa 15 88-400 Żnin
171	Klub Seniora „Wrzos" ul. Lotników 23/67 88-190 Barcin
172	Klub Seniora „Białe Zagłębie" ul. Skalników 5/18 88-192 Piechcin
173	Pracownia Art Kujawy Piechcin ul. Okrężna 5/2 88-192 Piechcin
174	Klub Seniora „Uśmiech" przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury ul. Powstańców Wlkp. 16 88-430 Janowiec Wielkopolski
175	Klub Seniora „Sami Swoi" przy Miejsko-Gminnym Ośrodku Kultury ul. Powstańców Wlkp. 16 88-430 Janowiec Wielkopolski
176	Harcerski Krąg Seniorów ul. Powstańców Wlkp. 16 88-430 Janowiec Wielkopolski
177	Państwowy Związek Emerytów i Rencistów ul. Powstańców Wlkp. 16 88-430 Janowiec Wielkopolski
178	Klub Seniora „Tulipan" przy Łabiszyńskim Domu Kultury ul. Parkowa 1 89-210 Łabiszyn
179	Klub Seniora „Bratanki" Jabłówko, 89-210 Łabiszyn
180	Klub Seniora działający przy Gminnym Ośrodku Kultury w Gąsawie ul. Żnińska 19 88-410 Gąsawa
181	Klub Seniora ul. Kościelna 4a 88-420 Rogowo

Oferta instytucji kultury w województwie kujawsko-pomorskim

W ostatnim czasie coraz więcej uwagi poświęca się potrzebie tworzenia warunków do korzystania z dobrodziejstw kultury przez możliwie jak najszersze kręgi seniorów. Jest to tematyka aktualnie nie tylko podejmowana w formie różnego rodzaju debat publicznych, ale przede wszystkim poprzez liczne działania wdrażane w praktykę życia codziennego. Od 2011 roku Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje akcję „60+Kultura" jako jeden z elementów programu „Kultura dostępna", służącego przybliżaniu kultury zwłaszcza grupom narażonym na wykluczenie, wśród których znajdują się też osoby starsze. Akcja „60+Kultura" jest skierowana do osób powyżej sześćdziesiątego roku życia, a jej założeniem jest zachęcenie seniorów do aktywnego uczestniczenia w życiu kulturalnym poprzez wykorzystanie oferty dostępnej w ich miejscu zamieszkania. Polega ona na promowaniu instytucji kultury otwartych dla seniorów w całym kraju w ciągu jednego weekendu z kulturą, pod hasłem ***„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"***. Przez dwa dni obowiązuje specjalna oferta placówek kultury (od bezpłatnego wejścia lub za symboliczną opłatą, poprzez udział w zorganizowanych spotkaniach, wykładach, warsztatach i wycieczkach z przewodnikiem[28]) skierowana właśnie do seniorów. W tegorocznej edycji (w ostatni weekend września 2015 r.) udział wzięło ponad 200 ośrodków z całej Polski, w tym 14 placówek z województwa kujawsko-pomorskiego.

Kolejną inicjatywą jest **Międzyresortowy Program „Kultura a Seniorzy"** realizowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W jego ramach ministrowie obu resortów wystosowali wspólny apel do dyrektorów wszystkich instytucji artystycznych w Polsce o przyłączenie się do ogólnokrajowej misji aktywizacji kulturalnej seniorów poprzez podejmowanie inicjatyw ukierunkowanych na wykorzystanie ogromnego potencjału twórczego osób starszych. Założenia programu „Kultura a Seniorzy" zostały zaprezentowane na konferencji zorganizowanej 3 września 2015 roku, poświęconej zagadnieniom związanym z propagowaniem szerszego uczestnictwa osób starszych w wydarzeniach kulturalnych oraz korzystania z oferty instytucji kultury. Wśród zdiagnozowanych przyczyn ograniczonego w tej grupie wiekowej dostępu do szeroko rozumianej kultury, podkreślano zwłaszcza bariery finansowe, a także komunikacyjne, związane ze znaczną odległością konieczną do pokonania, aby móc skorzystać z oferty znaczących instytucji artystycznych. Zasygnalizowany został również istotny problem z możliwością dotarcia z informacjami o bezpłatnych wydarzeniach kulturalnych do starszych osób. W tym obszarze podkreślano zwłaszcza znaczenie samorządów województwa, które mogłyby podejmować działania na rzecz promowania wśród najstarszych mieszkańców regionu różnych ciekawych wydarzeń kulturalnych, wykorzystując swoje strony internetowe, przygotowując informatory, współpracując ze środowiskami senioralnymi (klubami seniora, UTW). W województwie kujawsko-pomorskim oferta niektórych placówek kultury adre-

28 http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/kultura-i-dziedzictwo/weekend-seniora/informacje.php (data korzystania: 16.11.2015).

sowana do seniorów aktualna jest nie tylko w ciągu jednego weekendu w roku, ale realizowana jest w sposób ciągły lub systematyczny. Regionalne Centrum Rozwoju Społecznego w Toruniu mając na celu upowszechnianie informacji na temat oferty instytucji kultury Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego adresowanej właśnie do osób starszych, współpracuje z Departamentem Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Uzyskaną z tego źródła informację o aktualnej ofercie instytucji kultury sformułowanej z myślą o seniorach corocznie przesyła do środowisk senioralnych oraz zamieszcza na swojej stronie internetowej Centrum (*www.rcrs.pl*, zakładka *Aktualności i Aktywny Senior*). Poniżej prezentujemy aktualny wykaz placówek kultury realizujących w naszym regionie inicjatywy adresowane do osób starszych.

Bydgoszcz

Filharmonia Pomorska

- Cykl poranków muzycznych wyłącznie dla seniorów (raz w miesiącu w godzinach przedpołudniowych w sali kameralnej),
- Specjalne ulgi cenowe, w tym dla seniorów 70+ bilety w cenie 1 zł w ramach określonego limitu,
- Specjalna oferta dla słuchaczy UTW z województwa kujawsko-pomorskiego,
- Na podstawie uzasadnionego wniosku możliwa jest częściowa refundacja kosztów przejazdu autokarem,
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – zniżkowe bilety na koncerty w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.filharmonia.bydgoszcz.pl

Opera Nova

- Bilety ulgowe lub specjalne ceny biletów dla emerytów i rencistów,
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – specjalna cena biletów na przedstawienia w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa: www.opera.bydgoszcz.pl

Galeria Miejska BWA

- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – bezpłatny wstęp na wystawy w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strony internetowe instytucji: www.galeriabwa.bydgoszcz.pl

Muzeum Okręgowe

- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – bezpłatny wstęp na wystawy w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strony internetowe instytucji: muzeum.bydgoszcz.pl

Kino Orzeł

- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą”* – bezpłatne wejściówki na seans filmowy w ramach określonego limitu w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa: www.kino-orzel.pl

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. dr. Witolda Bełzy

- Bezpłatne zajęcia komputerowe dla osób chętnych,
- Cykliczne spotkania w bibliotece: dyskusje przy kawie o książce i literaturze, spotkania autorskie, imprezy i występy okolicznościowe,
- Cykliczne seanse filmowe w ramach projektu: „Projektor – filmy na strychu”,
- Systematycznie poszerzany księgozbiór książek z dużą czcionką udostępnianych w wypożyczalni FABULA na Starym Rynku oraz w bibliotekach osiedlowych,
- Systematycznie poszerzany zbiór audiobooków w Wypożyczalni Multimedia 39 na ul. Długiej oraz w bibliotekach osiedlowych (w Śródmieściu przy ul. Dworcowej, na Błoniu i Przylesiu),
- Nieformalnie działające kluby seniora przy osiedlowych bibliotekach (na Szwederowie, Kapuściskach, Wyżynach, Wzgórzu Wolności i Czyżkówku). Na comiesięcznych spotkaniach seniorzy rozmawiają nie tylko o literaturze, ale również o zdrowiu, zdrowym odżywianiu, pasjach oraz organizują wspólne wyjścia do innych placówek kultury lub na spacery.
- Strona internetowa instytucji: www.biblioteka.bydgoszcz.pl

Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury w Bydgoszczy

- Działalność Bydgoskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku - BUTW (wykłady w bydgoskim Multikinie, chór kameralny „Belcanto”, Teatr Form Różnych „Nasza Klasa”, grupa taneczna „noWa”, grupa plastyczna - Galeria Sztuki Ludowej i Nieprofesjonalnej, zajęcia realizowane przez partnerów Centrum: nauka języków obcych, zajęcia sportowo-rehabilitacyjne, warsztaty komputerowe),
- Działalność klubów seniora: Uniwerek i Złota Jesień (wraz z dwoma zespołami wokalnymi),
- Organizacja Ogólnopolskich i Wojewódzkich Przeglądów Artystycznych Ruchu Seniorów „ARS”,
- Realizacja projektów edukacyjnych adresowanych m.in. do seniorów np. Międzypokoleniowe Warsztaty Multimedialne,
- Działalność Akademii Sztuk Wszelakich z udziałem uczestników BUTW oraz Kinowego Klubu Dyskusyjnego KAKADU,
- Organizowanie wolontariatu senioralnego i akademickiego.
- Strona internetowa instytucji: www.kpck.pl

Miejskie Centrum Kultury w Bydgoszczy

- Działalność AGORA NESTORA – artystycznego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, prowadzona w partnerstwie z Akademią Muzyczną im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy (wykłady i warsztaty z różnych dziedzin kultury, z których większość dotyczy muzyki, organizowanie koncertów połączonych z prelekcjami, performance czy spektaklów teatralnych, działalność Teatru Tańca 60+ oraz Teatru Improwizacyjnego, zajęcia tańca flamenco i tańca w kręgu, kabaret, warsztaty plastyczne i cyfrowe, lektorat języka niemieckiego, brydż, chór),
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – bezpłatne wejściówki na spektakl w ramach określonego limitu w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.mck-bydgoszcz.pl

Toruń

Teatr im. Wilama Horzycy

- Bilety ulgowe lub specjalne ceny biletów dla emerytów i rencistów.
- Strona internetowa instytucji: www.teatr.torun.pl

Kujawsko-Pomorski Impresaryjny Teatr Muzyczny

- Bilety ulgowe lub specjalne ceny biletów dla emerytów i rencistów,
- W ramach współpracy specjalna oferta dla słuchaczy UTW.
- Strona internetowa instytucji: teatrmuzyczny.torun.pl

Muzeum Etnograficzne im. M. Znamierowskiej-Prüfferowej

- Realizacja programów edukacyjnych dla seniorów, m.in. „Muzeum – panaceum" – comiesięczny cykl interaktywnych spotkań tematycznych dla osób indywidualnych 55+,
- Współpraca z Toruńskim Uniwersytetem Trzeciego Wieku w zakresie organizacji bezpłatnych wykładów na zamówienie z obszaru etnografii Polski i etnologii,
- Korzystne zasady wstępu: zniżkowe ceny biletów, wstęp wolny (w środy lub w przypadku grup zorganizowanych po odpowiednim uzgodnieniu),
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – zniżkowe bilety wstępu na wystawy w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.etnomuzeum.pl

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska

- Współpraca z Toruńskim Uniwersytetem Trzeciego Wieku w zakresie organizacji wystaw prac artystów amatorów w budynku Filii nr 1.
- Strona internetowa instytucji: www.ksiaznica.torun.pl

Galeria Sztuki „Wozownia”

- Bilety ulgowe dla seniorów na wszystkie wystawy oraz bezpłatny wstęp we wtorki i niedziele na wernisaże wystaw oraz wykłady,
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą”* – bezpłatny wstęp na wystawy w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.wozownia.pl

Galeria i Ośrodek Plastycznej Twórczości Dziecka w Toruniu

- Cykliczne międzypokoleniowe spotkania w ramach Sobotnich Poranków Plastycznych skierowane do dzieci 3 i 4-letnich oraz ich rodziców i dziadków,
- Bezpłatny wstęp na wszystkie wystawy organizowane w obu siedzibach Galerii.
- Strona internetowa instytucji: www.galeriadziecka-eduart.pl

Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”

- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą”* – bezpłatny wstęp na wystawy oraz udział w warsztatach w trakcie weekendu seniora z kulturą.

Kino Centrum (działające w ramach CSW)

- Cykliczne seanse filmowe z biletami zniżkowymi w ramach cyklu *Kino dla seniora,*
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą”* – bezpłatne pokazy filmowe w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: csw.torun.pl

Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury

- Działalność Centrum Aktywizacji Seniorów – organizowanie cotygodniowych spotkań, podczas których seniorzy celebrują różne uroczystości i święta, korzystają z propozycji kulturalnych placówek w Toruniu,
- Działalność Zespołu Rękodzieła Artystycznego Klub Supełek – większość członków to osoby starsze, należące do Stowarzyszenia Twórców Ludowych, tworzą wysokiej wartości artystycznej koronki i hafty oraz popularyzują rękodzieło artystyczne,
- Działalność wielopokoleniowej Orkiestry Dętej oraz męskiego chóru Copernicus,
- Cotygodniowe spotkania artystów amatorów zrzeszonych w sekcji plastycznej Toruńskiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku,
- Z myślą o osobach pracujących z seniorami organizowane są warsztaty przysposabiające do takiej pracy.
- Strona internetowa instytucji: www.woak.torun.pl

Włocławek

Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku

- Bilety ulgowe dla seniorów na wystawy czasowe i stałe na terenie: Włocławka (w budynkach Gmachu Głównego, Zbiorów Sztuki oraz w Muzeum Etnograficznym), Nieszawy (w muzeum Stanisława Noakowskiego) oraz w Kujawsko-Pomorskim Parku Etnograficznym w Kłóbce,
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – bezpłatny wstęp na wystawy w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.muzeum.wloclawek.pl

Powiat chełmiński

Muzeum Ziemi Chełmińskiej w Chełmnie

- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – bezpłatny wstęp lub specjalne ceny biletów na wystawy w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.muzeumchelmno.pl

Powiat golubsko-dobrzyński

Ośrodek Chopinowski w Szafarni

- Ulgowe bilety wstępu dla seniorów,
- Organizacja spotkań z muzyką Chopina na żywo w wykonaniu pianisty wraz z prelekcją przewodnika o życiu Chopina połączoną z projekcją filmu pt. *Wakacje z Chopinem*.
- Strona internetowa instytucji: www.szafarnia.art.pl

Powiat żniński

Muzeum Archeologiczne w Biskupinie

- Bilety ulgowe dla emerytów i rencistów,
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – bezpłatny wstęp na wystawy w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.biskupin.pl

Pałac Lubostroń

- Ulgowe bilety dla seniorów na zwiedzanie zabytkowego obiektu Pałacu,
- Udział w akcji *„Pierwszy weekend jesieni, weekendem seniora z kulturą"* – bezpłatny wstęp w trakcie weekendu seniora z kulturą.
- Strona internetowa instytucji: www.palac-lubostron.pl

Rady Seniorów w Województwie Kujawsko-Pomorskim

Fakt starzenia się społeczeństwa zaczął być dostrzegany również z perspektywy samorządów, co odzwierciedla się w coraz większej skali funkcjonowania **rad seniorów**. Są one narzędziem do obywatelskiego angażowania seniorów oraz zapewnienia ich uczestnictwa w życiu publicznym. Z roku na rok powstają kolejne tego rodzaju gremia i z pewnością będzie ich przybywało, lecz obecnie skala ich funkcjonowania jest nadal niewystarczająca. W Polsce działa około stu Rad Seniora, co w porównaniu z liczbą samorządów nie jest znaczącą liczbą[29]. Rada Seniorów to ciało doradcze o charakterze inicjatywnym i konsultacyjnym dla organów samorządu, nieposiadające kompetencji decyzyjnych. Głównym celem działalności jest reprezentowanie interesów i potrzeb środowiska seniorów. Do podstawowych zadań Rady Seniorów należą:

- współpraca z władzami gminy przy opiniowaniu i rozstrzyganiu istotnych kwestii dotyczących potrzeb i oczekiwań seniorów,
- zgłaszanie uwag do projektów prawa miejscowego dotyczących spraw ważnych dla seniorów,
- podejmowanie działań zmierzających do integracji środowiska seniorów, wzmacniania ich aktywności oraz wykorzystania potencjału i czasu na rzecz inicjatyw środowiskowych,
- przełamywanie stereotypowego postrzegania osób starszych, wzmacnianie relacji międzypokoleniowej oraz budowanie pozytywnego wizerunku seniora,
- organizowanie przedsięwzięć w kierunku profilaktyki i promocji zdrowia oraz przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego osób starszych,
- upowszechnianie wiedzy o potrzebach, uprawnieniach i możliwościach osób w wieku senioralnym.

Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej

Pod koniec 2014 roku, zarządzeniem Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego, powołana została Wojewódzka Rada ds. Polityki Senioralnej przy Marszałku Województwa Kujawsko-Pomorskiego. W skład Rady wchodzi 19 członków będących przedstawicielami organizacji pozarządowych działających na rzecz seniorów, środowisk senioralnych (zwłaszcza klubów seniora i UTW) oraz innych podmiotów zajmujących się problemami osób starszych. Kadencja członków trwa 5 lat, licząc od dnia powołania. Misją Rady jest zagwarantowanie partycypacji osób starszych w życiu społecznym i w działaniach, które mają zaspokoić ich potrzeby oraz rozwiązywać istotne problemy[30]. Celem funkcjonowania Rady jest dostarczanie informacji na temat specyficznych potrzeb i problemów osób starszych, możliwych do realizacji przedsięwzięć

29 http://www.pomorska.pl/wiadomosci/znin/gal/7781149,w-barcinie-powstala-gminna-rada-seniorow-zdjecia,12305759,id,t,zid.html (data korzystania 16.11.2015).

30 http://bip.kujawsko-pomorskie.pl/pliki/sprawy_spoleczne/20141128_rada/zarzadzenie.pdf (data korzystania: 5.11.2015).

zmierzających do przebudowy przestrzeni społecznej na bardziej przyjazną dla starszych mieszkańców regionu. Rada pracuje na posiedzeniach, które odbywają się według potrzeb, nie rzadziej jednak niż raz na kwartał.

Gminne Rady Seniorów

Na podstawie informacji przesłanych przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego (w odpowiedzi na badanie ankietowe przeprowadzone w listopadzie 2015 r. przez Regionalne Centrum Rozwoju Społecznego w Toruniu) w regionie funkcjonuje 10 gminnych rad seniorów, w następujących gminach:

- mieście Bydgoszczy,
- mieście Grudziądzu,
- mieście Toruniu,
- mieście Włocławku,
- mieście Chełmnie,
- mieście Kowalu,
- gminie Barcin,
- gminie Dąbrowa,
- gminie Gąsawa,
- gminie Pakość.

Pierwszy tego typu organ w regionie powstał w Bydgoszczy w 2011 roku. W 2015 roku powołani zostali członkowie na drugą kadencję działalności Bydgoskiej Rady Seniorów. Systematycznie powstają nowe tego typu ciała doradcze, co wskazuje na coraz bardziej priorytetowe traktowanie potrzeby kreowania lokalnej polityki senioralnej.

Zoom na Rady Seniorów

W lutym br. odbyło się pierwsze Ogólnopolskie Spotkanie Rad Seniorów pn. „Zoom na Rady Seniorów. Diagnoza i wyzwania", którego organizatorem było Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę" wraz z sejmową Komisją Polityki Senioralnej. W trakcie spotkania Przewodniczący Rady ds. Polityki Senioralnej Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej zapowiedział, iż opracowany zostanie katalog dobrych praktyk tworzenia i realizacji misji rad senioralnych, który zostanie rozpowszechniony wśród samorządów, aby pomóc w powszechniejszym tworzeniu tego rodzaju gremiów. Zaprezentowane zostały wyniki badania zrealizowanego w 2014 roku w ramach projektu „Zoom na rady seniorów"[31], które zostało przeprowadzone wśród 76 rad. Zgodnie z wynikami badania, istnieją trzy zasadnicze sposoby powstawania rad seniorów. Inicjatywa powołania takiego gremium leży po stronie lidera środowiska senioralnego, drugie rozwiązanie to powołanie rady przez prezydenta, burmistrza lub wójta, a trzeci - najrzadszy scena-

31 „ZOOM na rady seniorów" to projekt współpracy z partnerstwami rad seniorów i samorządów gminnych realizowany przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę" we współpracy z Pracownią Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia" oraz Fundacją na rzecz wspólnot lokalnych „Na miejscu", szczegóły na stronie http://zoomnaradyseniorow.pl/category/blog/ (data korzystania: 16.11.2015).

riusz - dotyczy podjęcia działania przez organizację pozarządową prowadzącą działalność na rzecz osób starszych. Z badania wynika, że rady pełnią przede wszystkim funkcje aktywizacyjno-integracyjne.

W odpowiedzi na zdiagnozowane w badaniu potrzeby wdrożony został projekt pn. „Zoom na Rady Seniora – Uniwersytet Obywatelski", który ma na celu wypracowanie modelu współpracy rad seniorów i samorządów o charakterze partycypacyjnym na bazie wyłonionych z obszaru kraju 10 partnerstw złożonych z jednostek samorządu terytorialnego i rad seniorów. W tym celu zorganizowane zostaną grupowe szkolenia i warsztaty dla przedstawicieli rad i samorządów, jak również udzielona zostanie indywidualna pomoc we wdrażaniu wypracowanych planów rozwoju i współpracy. Uczestnicy do udziału w projekcie zostali wyłonieni w drodze ogólnopolskiego konkursu. Do uczestnictwa w tym projekcie zakwalifikowane zostało partnerstwo rady seniorów i samorządu z miasta Torunia. W okresie od czerwca 2015 do kwietnia 2016 przeprowadzone zostaną wyżej wymienione działania projektowe, które zakończy opracowanie poradnika upowszechniającego model współpracy rad seniorów i samorządów oraz jego dystrybucja w całej Polsce.

NOTATKI

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE